

บทที่ 2

ปริทัศน์วรรณกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้มีหัวข้อต่างๆ ตามลำดับ
ดังนี้

ความหมายของสารนิเทศ

ความสำคัญและคุณค่าของสารนิเทศ

การเผยแพร่สารนิเทศ

ความรู้เรื่องโรคเอดส์

การเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

แนวความคิดในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

การดำเนินงานเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

หน่วยงานที่ดำเนินการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของสารนิเทศ

สารนิเทศตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Information และยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้ใน
ความหมายเดียวกัน เช่น ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ข้อเสนอแนะ สารนิเทศเป็นต้น เกี่ยวกับ
ความหมายของสารนิเทศได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ประดิษฐ เขียวสกุล (2534) สารนิเทศหมายถึง ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ข้อมูลที่เพิ่มพูน
ความรู้ให้แก่ผู้ที่ได้รับสารนิเทศนั้นๆ สารนิเทศอาจจะบันทึกไว้ในรูปแบบของหนังสือ วารสาร
หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ และเทปแม่เหล็ก เนื้อหาสารนิเทศนี้ถือว่าเป็นส่วนสำคัญใน
การสร้างฐานความรู้เป็นทรัพยากรของประเทศ ซึ่งจะต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดเก็บ
รักษาไว้ อีกทั้งยังเสนอให้ทันต่อเหตุการณ์สนองความต้องการอย่างครบถ้วนและถูกต้อง ก่อให้เกิด
ประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

นงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ (2526) กล่าวว่าข้อสนเทศหมายถึง ข่าว (news) ข้อเท็จจริง (facts) ข้อมูล (data) ตลอดจนความรู้ (Knowledge) ที่ได้จากการสำรวจ การศึกษาหรือการสอนซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งในรูปของวัสดุพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร ดนฉบับตัวเขียนและวัสดุไม่ตีพิมพ์ เช่น ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เทปเสียง ภาพเลื่อน เทปโทรทัศน์ ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช เทปแม่เหล็ก เป็นต้น

Young (1983) ให้คำจำกัดความคำว่าสารนิเทศหมายถึง ความคิด ข้อเท็จจริง และงานสร้างสรรค์ของจิตใจ ซึ่งได้มีการสื่อสาร มีการจัดบันทึกรวบรวม มีการตีพิมพ์เผยแพร่แจกจ่าย ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในทุกรูปแบบ

Harrod (1990) ได้ให้ความหมายของสารนิเทศว่าเป็น ข้อมูลที่ได้รับการเก็บรวบรวมในรูปแบบที่กว้างขวางและผ่านกระบวนการเรียบเรียง เพื่อที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเป็นระเบียบ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสารนิเทศคือ ข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ข้อเท็จจริง ความคิดที่ได้รับการบันทึกไว้ในสื่อรูปแบบต่างๆ ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้ได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อนำไปใช้ตามต้องการ

ความสำคัญและคุณค่าของสารนิเทศ

ในสังคมยุคปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมที่มีความเจริญทั้งในด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ มีการผลิตสารนิเทศออกมามากมายในทุกรูปแบบ ตั้งแต่ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้เรื่องราวทั่วไป ความรู้ทางวิชาการ สารนิเทศเหล่านี้จะได้รับการบันทึกลงในวัสดุต่างๆ เช่น แผ่นกระดาษ แผ่นฟิล์ม แถบเสียง วัสดุแมกเนติกส์ และอื่นๆ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์และเผยแพร่ต่อไป

สารนิเทศเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งนี้เพราะสารนิเทศมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีการแพร่กระจายมากมายและรวดเร็ว มนุษย์มีความต้องการที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มมากขึ้น เพื่อนำมาสนับสนุนการปฏิบัติงานหรือใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจ หรือใช้เพื่อการแข่งขันในวงการธุรกิจอุตสาหกรรม การได้รับสารนิเทศที่ถูกต้องในระยะเวลาที่ต้องการ ในสถานที่ที่เหมาะสมและในรูปแบบที่พึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในวงการธุรกิจ อุตสาหกรรม วงการแพทย์ วงการศึกษา หรือผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นๆ ล้วนต้องการข้อมูลข่าวสาร ความรู้ใหม่ๆ มามีส่วนช่วยในการตัดสินใจ

และแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ในสังคมยุคข่าวสารซึ่งเป็นยุคที่มีการแข่งขันสูง ผู้ที่มีข่าวสารอยู่ในมือจะเป็นผู้ที่มีความได้เปรียบมากกว่าผู้อื่นและเป็นผู้ที่มีอำนาจ

สารนิเทศมีความสำคัญในหลายๆด้าน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้ (ทัศนหาญพล, 2536)

1. ด้านการศึกษา ใช้สารนิเทศประกอบในการเรียนการสอน การเขียนหนังสือ ตำราเรียน บทความ และรายงานการค้นคว้าต่างๆ
2. ด้านการวิจัย ข้อมูลสถิติต่างๆ นำมาใช้ในการวิจัยต่างๆ ได้เป็นอย่างดี
3. ด้านธุรกิจ ต้องการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยมาใช้ประกอบในการวางแผนและการตัดสินใจทางธุรกิจ เพื่อการแข่งขันทางการค้า การวิจัยตลาด และการวางแผนทางด้านธุรกิจ
4. ด้านการเมืองและการปกครอง ให้ข้อมูลสถิติต่างๆเพื่อใช้ประกอบในการวางแผนการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาต่างๆ นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และนำมาเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้รับความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครองประเทศ
5. ด้านบันเทิง รายการบันเทิงทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ย่อมต้องอาศัยข้อเท็จจริง ความรู้ข่าวสารต่างๆ เพื่อให้ความสนุกสนาน และสอดแทรกสาระความรู้ให้แก่ผู้ฟังทางบ้าน
6. ด้านชีวิตประจำวัน ข่าวสาร ข้อเท็จจริง และความรู้ จัดเป็นอาหารสมองที่ประชาชนส่วนใหญ่จะต้องบริโภคเป็นประจำวัน ไม่แพ้อาหารหลัก

คุณค่าของสารนิเทศที่ผู้ใช้จะได้รับคือ การเพิ่มพูนความรู้ การพัฒนาสติปัญญา ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น การจรรโลงใจ และศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ตนเองและเพื่อการพัฒนาประเทศ

ความต้องการสารนิเทศเป็นสิ่งที่มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหา โดยแต่ละบุคคลจะมีพฤติกรรมในการแสวงหาสารนิเทศแตกต่างกันตามความพึงพอใจของตน อาจจะมีวิธีการได้รับสารนิเทศ ตั้งแต่สอบถามจากผู้รู้จักหรือมีความคุ้นเคยกัน ค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งทรัพยากรสารนิเทศ จนไปถึงการเสียค่าบริการจากแหล่งสารนิเทศเฉพาะสาขา เมื่อสารนิเทศมีความสำคัญและเป็นที่ต้องการทั้งในระดับบุคคลและในระดับองค์กร จึงทำให้สารนิเทศนั้นมีคุณค่า ซึ่งคุณค่าของสารนิเทศจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อได้มีการใช้สารนิเทศตรงกับจุดประสงค์ของผู้ใช้เป็นสำคัญ

ความรู้เรื่องโรคเอดส์

คำว่า "เอดส์" เป็นศัพท์ใหม่ เริ่มใช้เมื่อปี พ.ศ. 2524 เป็นคำย่อภาษาอังกฤษ AIDS มาจากคำเต็มว่า Acquired Immune Deficiency Syndrome จึงหมายถึงกลุ่มอาการที่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายเสียไปอันเป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังคลอดไม่ใช่เป็นมาแต่กำเนิด (ประพันธ์

ภาณุภาค, 2536) และควรเรียกชื่อโรคนี้นี้ในภาษาไทยที่มีความหมายใกล้เคียงที่สุดคือ กลุ่มอาการภูมิคุ้มกันเสื่อม (รุ่งอรุณ ทิมชุนหทัย, 2536)

ความเป็นมาของโรคเอดส์ โรคเอดส์เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่งชื่อ HIV (Human Immunodeficiency Virus) ซึ่งเป็นไวรัสชนิด retrovirus ที่สามารถแบ่งตัวได้ในเซลล์บางชนิดของมนุษย์ เช่น ใน lymphocyte macrophage และเซลล์เนื้อสมองเป็นต้น เมื่อมีการติดเชื้อร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มกันต้านต่อเชื้อไวรัส แต่ภูมิคุ้มกันที่สร้างขึ้นนี้ไม่สามารถกำจัดเชื้อเอดส์ให้หมดไปจากร่างกายได้ทำให้ภูมิคุ้มกันโรคของคนเสื่อมหรือบกพร่องจนเป็นผลให้ผู้ป่วยติดเชื้อโรคชนิดฉวยโอกาสหรือเป็นมะเร็งบางชนิดได้ง่ายกว่าคนปกติ และมักจะมีอาการรุนแรงและเสียชีวิตอย่างรวดเร็ว (กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, 2533)

โรคเอดส์เป็นโรคที่เพิ่งพบใหม่ มีรายงานครั้งแรกเมื่อเดือนมิถุนายน 2524 จากศูนย์ควบคุมโรคติดต่อประเทศสหรัฐอเมริกา ว่ามีผู้ป่วยเป็นชายรักร่วมเพศ 5 ราย ในโรงพยาบาล 3 แห่งของเมืองลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ผู้ป่วยเป็นปอดบวมจากเชื้อนิวโมซิสติส คาร์นิอี (Pneumocystis Carinii) ผู้ป่วยทั้ง 5 คน เคยเป็นคนแข็งแรง ไม่มีประวัติเป็นโรคประจำตัวร้ายแรงหรือเคยรับประทานยาลดภูมิคุ้มกันต้านทานแต่อย่างใด ผลการตรวจพบว่าภูมิคุ้มกันต้านทานของร่างกายที่เรียกว่า Cell-mediated immunity ได้เสื่อมลงไป ต่อมาีรายงานผู้ป่วยที่มีภูมิคุ้มกันต้านทานเสื่อมในลักษณะเดียวกันนี้จากประเทศต่างๆ เพิ่มมากขึ้นทุกทวีปทั่วโลกจนกระทั่งปี 2526 จึงพบว่าสาเหตุของโรคนี้เกิดจากเชื้อไวรัส (Barre, 1989) และสามารถค้นคว้าวิธีตรวจหาการติดเชื้อได้ในปี พ.ศ. 2528 ในปัจจุบันเรียกว่า human immunodeficiency virus (HIV) (กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, 2533)

การระบาดของโรค การระบาดและการติดเชื้อของโรคเอดส์ในประเทศต่างๆ สามารถแยกออกได้ 3 รูปแบบ ตามสภาพสังคมและสภาวะทางระบาดวิทยา (กรมควบคุมโรคติดต่อ, กระทรวงสาธารณสุข, 2533) ดังนี้

การระบาดรูปแบบที่ 1 เป็นการระบาดในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรป ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และบางประเทศในแถบอเมริกากลาง จะเกิดกับผู้ป่วยในกลุ่มรักร่วมเพศหรือรักรั้ง 2 เพศ ในขณะที่เดียวกันยังพบผู้ป่วยที่ติดเชื้อจากการรักรั้งต่างเพศมีจำนวนมากขึ้น รวมทั้งการแพร่เชื้อในกลุ่มของผู้ฉีดยาเสพติดเข้าเส้นเลือดโดยใช้เข็มฉีดยา กระบอกฉีดยาและอุปกรณ์อื่นๆ ร่วมกัน การระบาดในรูปแบบที่ 1 ส่วนใหญ่จะเป็นเพศชาย

การระบาดรูปแบบที่ 2 พบในบริเวณทวีปแอฟริกาแถบทะเลทรายซาฮาราตอนใต้และบางส่วนของหมู่เกาะคาริบเบียน เป็นการระบาดของเชื้อเอดส์ทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งเกิดจากการมีพฤติกรรมแบบรักต่างเพศเป็นส่วนใหญ่ ผู้ติดเชื้อเอดส์จะเป็นเพศหญิงและชายในสัดส่วนเท่าๆกัน การติดเชื้อในกลุ่มผู้ได้รับเลือดยังคงปรกติอยู่ ส่วนในกลุ่มผู้ใช้เข็มฉีดยาเสพติดเข้าเส้นเลือดมีไม่แพร่หลาย แต่เกิดการติดเชื้อเอดส์ในกลุ่มเด็กทารก ในรูปแบบที่ 2

การระบาดรูปแบบที่ 3 พบในยุโรปตะวันออก อัฟริกาตอนเหนือบางส่วนของลาตินอเมริกา และทวีปเอเชียรวมทั้งประเทศไทย เชื้อเอดส์แพร่กระจายในต้นทศวรรษ (1980) การติดเชื้อเอดส์จึงล่าช้ากว่าในอาณานิคมในภูมิภาคที่ 1 และ 2 ผู้ป่วยในกลุ่มนี้จะได้รับเชื้อจากกลุ่มที่ 1 และ 2 แล้วนำมาเผยแพร่ในประเทศของตน โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้แก่ ชายและหญิงบริการ ผู้ติดยาเสพติดรวมทั้งผู้ป่วยโรคเลือด

จากการระบาดของโรคเอดส์ใน 3 รูปแบบนี้จะพบว่าโรคเอดส์กระจายออกไปทุกส่วนของโลก โดยเฉพาะทวีปเอเชีย WHO คาดว่าจะเป็นแหล่งที่มีเชื้อเอดส์ระบาดมากที่สุดในอนาคต (Moffett, 1994) และสามารถติดต่อได้ในคนทุกกลุ่มไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ทั้งหญิงและชาย นโยบายการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคของหน่วยงานที่รับผิดชอบทั่วโลกจึงเกิดขึ้นเพื่อสกัดกั้นการแพร่กระจายโรค

การติดต่อของโรค โรคเอดส์ติดต่อกันได้ 3 ทาง (World Health Organization, 1989) ทางแรกคือ การติดต่อทางเพศสัมพันธ์ สามารถติดต่อได้ทั้งจากชายสู่หญิง หญิงสู่ชาย และชายสู่ชาย โอกาสที่ติดเชื้อจะขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การมีแผลบริเวณอวัยวะเพศ การเปลี่ยนคู่นอนบ่อยๆ และรูปแบบของเพศสัมพันธ์เป็นต้น โดยเฉพาะในหญิงบริการจะเป็นต้นเหตุการแพร่เชื้อทางเพศสัมพันธ์มากที่สุด

ทางต่อมาคือการติดต่อทางเลือดและผลิตภัณฑ์จากเลือด โอกาสติดเชื้อขึ้นอยู่กับปริมาณของไวรัสที่มีอยู่ในเลือดซึ่งพบได้ใน 3 กรณีต่อไปนี้ การรับเลือดขณะทำการผ่าตัดหรือเพื่อรักษาโรคเลือดบางชนิด การใช้เข็มหรือกระบอกฉีดยาร่วมกับผู้ติดเชื้อ และการรับอวัยวะของผู้ติดเชื้อ หรือการผสมเทียมโดยรับอสุจิของผู้ติดเชื้อ

ทางสุดท้ายเป็นการติดต่อจากมารดาไปสู่ทารกได้ตั้งแต่ก่อนคลอด ขณะคลอด หรือระยะหลังคลอด และคาดว่าในปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) จะมีทารกที่เกิดจากมารดาติดเชื้อ HIV ประมาณ 350,000 คน (Wathinee Boonchalaksi and Guest, 1993)

นอกจากการติดต่อทางเพศสัมพันธ์และทางเลือดแล้ว โรคเอดส์ไม่ติดต่อกันโดยผ่านน้ำลาย น้ำมูก เสมหะ อุจจาระหรือเหงื่อ ดังนั้นการพูดจา การร่วมรับประทานอาหาร การทำงาน

ใกล้ชิด การจับมือต้องตัว การพยาบาล การใช้แก้วน้ำ การใช้ส้วม หรือสระว่ายน้ำร่วมกับคนที่ติดเชื้อโรคเอดส์ จึงไม่เป็นการเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ หรือการติดต่อโดยมีแมลงหรือยุงเป็นพาหะ (ประพันธ์ ภาณุภาค, 2536)

ลักษณะอาการของโรคเอดส์ ผู้ที่ได้รับเชื้อเอดส์จะมีอาการแสดงออกตามระยะของการติดเชื้อโรคเอดส์ (ประพันธ์ ภาณุภาค, 2536) ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะคล้ายไข้หวัด ในระยะ 2-3 สัปดาห์แรกหลังการติดเชื้อ ผู้ป่วยจะมีอาการคล้ายๆ ไข้หวัด คือมีไข้ น้ำมูกไหล เจ็บคอ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว จะเป็นอยู่ประมาณ 10-12 วัน ก็จะหายไปเอง

ระยะที่ 2 ระยะเลือดเอดส์บวกโดยไม่มีอาการ (Asumptomataic infection) ผู้ติดเชื้อจะไม่มีอาการอะไรที่แสดงว่าติดเชื้อเอดส์ นอกจากการตรวจเลือด ส่วนใหญ่จะพบว่ามียeastบวก หลังการติดเชื้อประมาณ 6 สัปดาห์ และเป็นระยะที่สามารถแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่นได้

ระยะที่ 3 ระยะต่อมน้ำเหลืองทั่วตัวโต (Persistent generalised lymphadenopathy) ระยะนี้จะตรวจพบอาการต่อมน้ำเหลืองโตหลายแห่งติดต่อกันเป็นเวลานานกว่า 3 เดือน การโตจะเป็นอย่างถาวรไม่ใช่ขุบๆ โตๆ มักเป็นต่อมน้ำเหลืองที่บริเวณคอ รักแร้ และขาหนีบ โดยหาสาเหตุของการโตไม่ได้

ระยะที่ 4 ระยะใกล้เอดส์หรือระยะที่มีอาการสัมพันธ์กับเอดส์ (ARC = AIDS related complex) เป็นระยะที่คนไข้เริ่มปรากฏอาการ อาจเป็นไข้เรื้อรัง น้ำหนักลด หรือท้องเสียเรื้อรังโดยไม่ทราบสาเหตุ นอกจากนี้อาจมีเชื้อราในช่องปาก หรือเหงื่อออกตอนกลางคืนเรื้อรัง

ระยะที่ 5 ระยะโรคเอดส์เต็มขั้น หรือเรียกว่าโรคเอดส์ (AIDS) เป็นระยะสุดท้ายของการติดเชื้อโรคเอดส์ ผู้ป่วยจะมีอาการของการติดเชื้อจำพวกเชื้อฉวยโอกาสและเป็นมะเร็งของผนังเส้นเลือดที่เรียกว่า แคโปซิ ซาร์โคมา (Kaposi sarcoma) หรือเป็นมะเร็งของต่อมน้ำเหลืองบางชนิด ส่วนใหญ่ของคนที่เป็นโรคเอดส์เต็มขั้นจะตายภายใน 2-4 ปี โดยจะตายจากโรคติดเชื้อฉวยโอกาสที่เป็นหรือโรคติดเชื้อที่ยังไม่มียาที่จะรักษาอย่างได้ผล หรือตายจากมะเร็ง

การรักษาโรคเอดส์ ในปัจจุบันโรคเอดส์ยังไม่มียาชนิดใดรักษาให้หายได้จากรายงานการประชุมความก้าวหน้าในการพัฒนาวัคซีนโรคเอดส์ (ครรรชิต ลิปกัญจนรัตน์ และ สนิท มกรแก้วเกษร, 2536) ก็ยังไม่สามารถให้คำตอบเกี่ยวกับการรักษาโรคเอดส์ว่าสามารถรักษาโรคได้หรือไม่ ดังนั้นมาตรการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ของกระทรวงสาธารณสุขและรัฐบาลยังถือว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเร่งขยายความครอบคลุมและติดตามคุณภาพของการดำเนินงานเพื่อลดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

สถานการณ์การติดเชื้อโรคเอดส์ของประเทศไทย การระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทยมีการเกิดเป็นระยะๆ ต่อเนื่องกันหลังจากพบผู้ป่วยรายแรกเมื่อปี พ.ศ. 2527 โดยแบ่งออกเป็นระยะได้ดังต่อไปนี้ (กานวน อึ้งชูศักดิ์, ขจิต ชูปัญญา และ ชวลิต นาถประทาน, 2537)

ระยะที่ 1 (ปี 2527-2530) ระบาดอยู่ในกลุ่มชายรักร่วมเพศ (homosexual) เป็นส่วนใหญ่โดยมีอัตราการความชุกของการติดเชื้อ 2-5 %

ระยะที่ 2 (ปี 2530-2531) ระบาดอยู่ในกลุ่มผู้ติดยาเสพติดโดยมีอัตราการความชุกของการติดเชื้อ 40-45 %

ระยะที่ 3 (ปี 2532-2533) ระบาดอยู่ในกลุ่มหญิงบริการทางเพศโดยมีการระบาดทั่วประเทศโดยเฉพาะทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย พบว่ามีอัตราการความชุกของการติดเชื้อ 44 %

ระยะที่ 4 (ปี 2533-2534) ระบาดอยู่ในกลุ่มชายเที่ยวหญิงบริการทางเพศ อัตราความชุกของการติดเชื้อ 4.02 %

ระยะที่ 5 (ปี 2534-ปัจจุบัน) ระบาดอยู่ในกลุ่มครอบครัวได้แก่ แม่บ้าน ทารกในครรภ์

ระยะที่ 6 หรือระยะสุดท้าย การแพร่ระบาดสามารถแพร่กระจายเข้าสู่บุคคลทุกกลุ่มได้โดยเฉพาะกลุ่มวัยเจริญพันธุ์ ชายนักเที่ยว

การเผยแพร่สารนิเทศ

การเผยแพร่สารนิเทศหรือเรียกว่า การกระจายสารนิเทศ การถ่ายทอดสารนิเทศ ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า information dissemination หมายถึง การส่งหรือถ่ายทอดสารนิเทศจากคนหนึ่งหรือสถาบันหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลายคน จากสถาบันหนึ่งไปยังอีกสถาบันหนึ่งหรือหลายแห่งโดยวิธีที่เหมาะสม เพื่อให้รับรู้ ให้นำไปใช้และพัฒนาหรือช่วยอนุรักษ์ไว้เพื่อการใช้ในอนาคต (แมนมาส ชวลิต, 2532)

นางพางา จิตรกร (2533) ได้ให้ความหมายการเผยแพร่สารนิเทศไว้ว่าหมายถึง การจัดส่งสารนิเทศให้แก่ผู้ใช้ตามที่ผู้ใช้ต้องการหรือเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้ใช้สารนิเทศต่างๆด้วยตนเอง ความหมายของการเผยแพร่สารนิเทศที่แท้จริงคือ ไม่เพียงแต่นำเสนอสารนิเทศเรื่องหนึ่งเรื่องใดเท่านั้นแต่ต้องติดตามผลด้วยว่าผู้ใช้นำสารนิเทศเรื่องนั้นๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไรหรือไม่

Horrod (1990) ให้คำจำกัดความว่าการถ่ายทอดสารนิเทศหมายถึง การกระจายหรือ การส่งของสารนิเทศโดยเฉพาะทั้งที่ติดต่อหรือให้ดำเนินการและไม่ดำเนินการ ไปยังสมาชิกของ หน่วยงานโดยบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆนอกจากนี้ ความหมายที่ใช้โดยทั่วไป ยังรวมถึง ข่าว จุลสาร สารระสังเขป สัญญาหรือจดหมาย การสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ การพูดคุยทาง โทรศัพท์ แต่ในบางครั้งอาจรวมถึงการรวบรวมบทความ สัญญา กฤตภาคหรือรายงานและขีดเส้น ได้หรือทำเครื่องหมายแสดงหัวข้อที่เหมือนกัน

→ กธ

กล่าวได้ว่าการเผยแพร่สารนิเทศหมายถึงการส่งการกระจาย การถ่ายทอดสารนิเทศ และการนำเสนอสารนิเทศจากคนหรือจากสถาบันหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลายคน จากสถาบัน หนึ่งไปยังอีกหลายสถาบันโดยวิธีที่เหมาะสม เพื่อให้รับรู้และนำไปใช้ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน

การเผยแพร่สารนิเทศมีหลายระดับทั้งทางตรงและทางอ้อม การเผยแพร่ทางตรงเป็น การเผยแพร่ระดับบุคคลต่อบุคคล สถาบันหรือบุคคลผู้กระจายสารนิเทศประสงค์จะให้บุคคลหรือ กลุ่มบุคคลเป้าหมาย รับรู้สารนิเทศที่ส่งให้หรือเผยแพร่ออกไปเป็นการเจาะจงเป้าหมาย ผู้กระจาย ต้องใช้วิธีการแสดงออกซึ่งผู้รับสารนิเทศจะเข้าใจและรับรู้ได้ การเผยแพร่ทางอ้อมเป็นการเผยแพร่ โดยใช้สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือ นิตยสารซึ่ง ไม่เจาะจงกลุ่มเป้าหมาย การเผยแพร่สารนิเทศโดยใช้สื่อเหล่านี้ไม่มุ่งหมายเจาะจงสื่อสารแก่ผู้หนึ่ง ผู้ใดหรือกลุ่มใดโดยเฉพาะ

การเผยแพร่สารนิเทศจะต้องอาศัยตัวกลางที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกันได้ระหว่าง ผู้เผยแพร่สารนิเทศกับผู้รับสารนิเทศ ตัวกลางในที่นี้คือ ภาษาเพื่อการสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อ การสื่อสาร เทคโนโลยีหมายถึงวิธีการและอุปกรณ์ที่จะทำให้สารนิเทศออกจากแหล่งหนึ่งไปสู่ บุคคลหนึ่งหรือแหล่งหนึ่งหรือหลายคนหลายแหล่งได้โดยสะดวก ซึ่งเทคโนโลยีจะมีบทบาทมาก ในการเผยแพร่สารนิเทศทั้งทางใกล้และทางไกล ในปัจจุบันผู้เผยแพร่สารนิเทศจะต้องคัดเลือก สารนิเทศที่ต้องการนำมาจัดทำเป็นรูปแบบที่ต้องการ เช่น แพลต เขียนขึ้นใหม่ จัดส่งให้ผู้ต้องการ โดยวิธีการทั้งทางตรงและทางอ้อมแล้วแต่กรณีในทางตรงผู้รับสารนิเทศก็จะสนองตอบให้ทันที ผู้เผยแพร่สารนิเทศรับการสนองตอบแล้วดำเนินการต่อไปตามที่ผู้ต้องการประสงค์จะได้

ดังนั้นการเผยแพร่สารนิเทศหรือการถ่ายทอดสารนิเทศไปสู่กลุ่มเป้าหมาย ทั้งทางตรง และทางอ้อมรวมถึงการจัดเตรียมสารนิเทศให้เหมาะแก่การเผยแพร่ จึงเป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วย ผู้เผยแพร่สารนิเทศ เนื้อหาหรือสารนิเทศ วิธีการเผยแพร่และผู้รับสารนิเทศ

สารนิเทศที่ได้รับการผลิตขึ้นแล้ว จะเป็นประโยชน์แก่นมนุษย์ด้วยการอนุรักษ์พัฒนา และสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยอาศัยการถ่ายทอดที่มีประสิทธิภาพและการเผยแพร่ออกไป ได้ในวงกว้าง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันหากสารนิเทศถ่ายทอดโดยปราศจากประสิทธิภาพก็จะสูญหายไป การเผยแพร่สารนิเทศจึงมีความสำคัญมาก แม้นมาศ ขวลิขิต (2532) กล่าวสรุปไว้ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารนิเทศได้ง่าย
2. ทำให้สารนิเทศออกไปสู่ผู้ใช้ได้ในวงกว้าง
3. ทำให้สามารถอนุรักษ์สารนิเทศไว้ได้
4. ทำให้สารนิเทศพัฒนาต่อไปได้
5. ทำให้เกิดการเชื่อมโยงทางวิชาการและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มบุคคลต่างชาติ ต่าง

ภาษาต่างวัฒนธรรมเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันสามารถทำงานทางวิชาการร่วมกันได้ เป็นทาง นำไปสู่สันติภาพของโลกได้

ด้วยเหตุผลที่การเผยแพร่สารนิเทศมีความสำคัญดังกล่าว ผู้วางแผนเกี่ยวกับสารนิเทศ จึงต้องวางแผนการเผยแพร่สารนิเทศพร้อมกับการผลิตสารนิเทศจึงจะถึงตัวผู้ใช้ตามวัตถุประสงค์ ของการดำเนินงานสารนิเทศ

ประเภทของสื่อสารนิเทศ

สารนิเทศที่ได้ผลิตแล้วจะได้รับการบันทึกลงในสื่อต่างๆ และจะปรากฏให้อ่าน ให้ฟัง ให้เห็น ให้สัมผัส ได้ด้วยประสาทการรับรู้ของมนุษย์ หรือด้วยเครื่องมือต่างๆ ในรูปลักษณะของสื่อ ซึ่งจำแนกประเภทได้ดังนี้ (แม้นมาศ ขวลิขิต, กริช สืบสนธิ์ และ สมศรี คุศรีพิทักษ์, 2532)

1. สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อที่ใช้ติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันด้วยภาษาเขียนโดยใช้วัสดุ กระดาษพิมพ์ออกมาพร้อมกันหลายๆชุดเพื่อจำหน่ายหรือจ่ายแจกเผยแพร่ให้กับผู้อ่านได้ครั้งละ มากๆสารนิเทศที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์จะอยู่ในรูปลักษณะต่างๆ เช่น หนังสือ นิตยสาร จดหมายข่าว หนังสือพิมพ์ ซึ่งจัดพิมพ์ต่อเนื่องมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน ให้ความรู้ทางวิชาการและเรื่องราว ต่างๆ เช่น โบปลิวิ แผ่นพับ โปสเตอร์ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว

2. สื่อโสตทัศน เป็นสื่อที่ใช้ตาหูฟัง เป็นสื่อที่เกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี จึงอาจเรียกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่วยเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการศึกษาค้นคว้าหรือการ รับฟังข่าวสารต่างๆ ที่บรรยายด้วยคำพูดหรือตัวหนังสืออย่างเดียวไม่สามารถเข้าใจได้ชัดเจนจำเป็นต้องใช้เสียงมาประกอบภาพจึงจะเกิดความเข้าใจ สื่อโสตทัศนอาจจำแนกได้เป็นสื่อประเภท รูปภาพ แผนที่ แผนภูมิ เป็นสื่อที่แสดงให้เห็นถึงสารนิเทศและข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

ฟิล์มสตริปและสไลด์เป็นภาพถ่ายบันทึกบนแถบฟิล์ม ภาพยนตร์และวิดีโอ เป็นภาพเคลื่อนไหว ช่วยทำความเข้าใจในวิทยาการและสารนิเทศต่างๆ ได้กระจ่างขึ้นเสมือนได้เห็นของจริง ไมโครฟอร์มเป็นการถ่ายภาพย่อส่วนบันทึกในแถบฟิล์มม้วนหรือบัตรฟิล์ม ซึ่งเรียกว่าไมโครฟิช เป็นเทคโนโลยีที่ใช้สำหรับบันทึกสารนิเทศจำนวนมากที่เปลืองเนื้อที่ในการจัดเก็บ แผ่นเสียงและ แถบเสียงเป็นสื่อโสตทัศนที่บันทึกสารนิเทศเสียงเก็บไว้ศึกษาค้นคว้า ลูกโลก หุ่นจำลอง และวัสดุ ตัวอย่าง เป็นสื่อโสตทัศนประเภทสามมิติจำลองจากของจริงให้สารนิเทศทั้งทางวิชาการและทั่วไป ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อบันทึกสารนิเทศที่อ่านได้ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ บันทึกได้ทั้งเสียง ภาพ และอักขระในรูปลักษณะต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ดิสก์ วีดิโคดิสก์ ออฟดิคัลดิสก์ ซีดี-รอม เป็นต้น

4. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่ใช้คนกระจายสารนิเทศ เช่น นักวิชาการ ผู้มีประสบการณ์ ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ และเป็นผู้ผลิตสารนิเทศโดยการเขียน การบรรยาย การอธิบาย การให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

รูปแบบการเผยแพร่สารนิเทศ

การเผยแพร่สารนิเทศสามารถกระทำได้หลายวิธีการ เช่น โดยการพูดติดต่อระหว่างบุคคล โดยการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และการใช้สื่อโสตทัศนซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการเผยแพร่สารนิเทศโดยอาศัยสื่อประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. การเผยแพร่โดยสื่อบุคคล วิธีนี้เหมาะสำหรับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งประชากรจำนวนมากเป็นชาวนบที่ยากจนและไม่รู้หนังสือ และไม่อาจใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ความรู้ได้ ดังนั้น การเผยแพร่สารนิเทศโดยการพูดติดต่อระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงเป็นวิธีการหนึ่งของผู้เผยแพร่สารนิเทศปฏิบัติอยู่ การเผยแพร่สารนิเทศโดยการพูดมีรูปแบบที่สำคัญดังนี้คือ (ครุณา สมบูรณ์กุล 2528 : นงพงา จิตรกร 2523)

- 1.1 การสนทนา
- 1.2 การสัมภาษณ์
- 1.3 การกล่าวสุนทรพจน์และคำปราศรัย
- 1.4 การบรรยาย
- 1.5 การประชุมและสัมมนา

2. การเผยแพร่โดยสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้อาจผลิตโดยหน่วยงานรัฐบาลและองค์การระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสารนิเทศ และสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับนโยบายการจัดการ

กฎหมายและระเบียบต่างๆ สถิติเฉพาะเรื่อง รายงานการสำรวจและรายงานของผู้เชี่ยวชาญ หรือ อาจผลิตโดยศูนย์เอกสารและศูนย์สารนิเทศซึ่งสังกัดอยู่ในหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนหรือ อาจผลิตโดยสมาคมวิชาชีพ มหาวิทยาลัย สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์ ลักษณะของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศได้แก่ (นงพงา จิตรกร, 2533 ; Rowly and Turner, 1978 ; Using the media, 1994)

- 2.1 รายงานการวิจัย หรือรายงานวิชาการ (Research Report หรือ Technical Report)
- 2.2 รายงานการสัมมนา (Proceedings)
- 2.3 วารสารวิชาการ (Academic Journal)
- 2.4 ข่าวสารทันสมัย (current Awareness)
- 2.5 วารสารและหนังสือสาระสังเขปหรือดรรชนี (Abstracts หรือ Index)
- 2.6 บรรณานุกรม(Bibliography)
- 2.7 นามานุกรม (Directory)
- 2.8 หนังสือ (Book)
- 2.9 จดหมายข่าว (Newsletter)
- 2.10 แผ่นพับ จุลสาร และแผ่นปลิว (Brochure, Pamphlet และ Leaflet)
- 2.11 หนังสือพิมพ์
- 2.13 คู่มือ (Do-it Yourself Booklet)
- 2.14 นิตยสาร (Magazine)
- 2.15 แผนที่ (Map)
- 2.16 แผนภาพ (Diagram)
- 2.17 กราฟ (Graph)
- 2.18 ตารางสถิติ (Statistical Table)
- 2.19 บอร์ดชีท (Broad Sheet)
- 2.20 โปสเตอร์ (Poster)

3. การเผยแพร่โดยสื่อสมัยใหม่ ปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่ยุคสังคมสารนิเทศ ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีด้านอิเล็กทรอนิกส์ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้งมีการถ่ายทอดสารนิเทศให้ปรากฏเป็นเสียง ภาพ ตัวอักษรและตัวเลข สื่อสมัยใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศมีดังนี้ (นงพงา จิตรกร, 2533 ; World Health Organization, 1989)

- 3.1 โทรสาร (Facsimile)

- 3.2 เทลเร็กซ์ (Teletext)
- 3.4 โทรทัศน์ทางสาย (Cable T.V.)
- 3.5 การสื่อสารผ่านดาวเทียม (Satellite Communication)
- 3.6 ออปติคัลดิสก์ (Optical Disc)
- 3.7 วิทยุ (Radio Broadcast)
- 3.8 โทรทัศน์ (Television Presentation)
- 3.9 फिल्म (Film)
- 3.10 เทปเสียง (Audio Cassette)
- 3.11 เครื่องอ่านสมองกล (Machine Readable)
- 3.12 แฟ้มข้อมูล (Data file)
- 3.13 ออดิโอดิสก์ (Audio Disc)

การเผยแพร่สารนิเทศที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสารนิเทศสามารถถ่ายทอดหรือเผยแพร่ ออกไปได้หลายรูปแบบ

การเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

การเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ คือการส่งทอดข้อมูลและข่าวสาร ข้อเท็จจริงเรื่องโรคเอดส์ทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลด้านสภาวะสุขภาพ ได้แก่ อัตราการเจ็บป่วย อัตราการตาย สาเหตุของโรค ลักษณะอาการของโรค กลุ่มอาชีพที่ป่วยเป็นโรค ข้อมูลด้านทรัพยากรสาธารณสุข ได้แก่ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประเภทของสถานบริการ งบประมาณ ข้อมูลด้านกิจกรรมสาธารณสุข เช่น การให้บริการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของสื่อสารนิเทศประเภทต่างๆ

โรคเอดส์เป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่กำลังระบาดอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อโรคเอดส์แล้วประมาณ 10 ล้านคน ประเทศไทยก็ต้องเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคเอดส์เช่นกัน รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขตลอดมาและได้กำหนดเป็นนโยบายในเรื่องโรคเอดส์ไว้ชัดเจนในการเร่งควบคุมป้องกันโรคเอดส์ โดยส่งเสริมการศึกษาและประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยมทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และขยายบริการให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อให้ทั่วกัน เพื่อให้ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปรกติ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่าสาเหตุในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์มีสาเหตุใหญ่ 2 ประการด้วยกันคือ

1. ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคเอดส์

2. ความต้องการข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานและป้องกันตนเอง

ประการแรกจากการศึกษาผลงานวิจัยต่างๆ พบว่าประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ การเข้าใจผิดเพียงจุดเดียวก็จะเป็นช่องทางให้ติดเชื้อ HIV ได้ ประชาชนในเขตชนบทยังไม่รู้และไม่เข้าใจสาเหตุที่แท้จริงและลักษณะอาการของโรคเอดส์ รวมทั้ง การติดต่อ การป้องกัน (กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข, 2536 : สุขภาพ ดันท์ธนาคุณ, 2536) ยังมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องคือ เห็นว่าการบริจาคเลือดให้โรงพยาบาลอาจ ติดโรคเอดส์ได้ การใช้ถุงยางอนามัยป้องกันโรคได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ (โกศล เสรีรัตนคร, สุदारัตน์ เนรนทร์พิทักษ์ และ พรพิมล บัวงาม, 2537) นอกจากนี้ประชาชนบางกลุ่มเข้าใจว่าโรคเอดส์ไม่สามารถป้องกันได้ การมีเพศสัมพันธ์กับคู่นอนประจำไม่จำเป็นต้องใช้ถุงยางอนามัย ซึ่งเป็นสาเหตุ ให้ประชาชนไม่ตระหนักที่จะป้องกันตนเอง (กรรณิการ์ วานิชเจริญ, 2537) ในกลุ่มชาวเขาเชื่อว่า โรคเอดส์สามารถติดต่อกันได้โดยการรับประทานอาหารร่วมกัน ใช้ห้องน้ำห้องส้วมร่วมกัน หรือ อยู่บ้านเดียวกันกับคนที่มีเชื้อเอดส์แม้จะไม่ได้ร่วมเพศกัน ซึ่งความรู้ความเข้าใจที่ผิดนี้จะมีส่วนให้ ประชากรชาวเขาไม่ยอมรับผู้ที่มีเชื้อเอดส์ให้อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน (วิทยา สวัสดิคุณพิพงศ์, 2537) ประภาเพ็ญ สุวรรณ และคณะ (2537) พบว่ากลุ่มประชาชนที่ต้องเร่งให้ความรู้เป็นกรณีเร่งด่วนมี 3 กลุ่มคือ เจ้าของพนักงานบริการทางเพศ ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีและผู้ นำชุมชน การรณรงค์ให้ความรู้ข้อเท็จจริงจะเป็นพื้นฐานทำให้ประชาชนยอมรับและปรับเปลี่ยน พฤติกรรม (Lyttleton, 1994) ของตนเองเพื่อป้องกันโรคเอดส์

ประการที่สอง ความต้องการสารสนเทศเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานและป้องกันตนเองจาก การติดเชื้อ HIV จากการศึกษาพบว่าประชาชนมีความต้องการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์อยู่ อีกมาก โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับสาเหตุ การติดต่อ อาการและการรักษาโรคเอดส์ (วรชัย ทองไทย และ อรพินทร์ พิทักษ์มหาเขต, 2537) ในกลุ่มของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ทำหน้าที่ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสุขศึกษาเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ และคณะ, 2537) ส่วนใหญ่ต้องการเข้ารับการอบรมโดยบางส่วนไม่เคยเข้ารับการอบรม ควรจะได้พัฒนา กลุ่มเจ้าหน้าที่ทุกระดับเกี่ยวกับทักษะการวางแผน การผลิตและการใช้สื่อสุขศึกษา วิธีการทาง สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ การนิเทศงาน การควบคุมกำกับ การประสานงาน การรายงานผล และการประเมินผล รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ ด้านจำนวนบุคลากร และด้าน วิชาการให้มากกว่าที่เป็นอยู่

นอกจากนี้ยังต้องการสารสนเทศเพื่อใช้ในการวางแผนงาน เพราะข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญที่ จะช่วยให้ทราบถึงสถานการณ์ทางด้านสาธารณสุขของประเทศ ทำให้สามารถกำหนดนโยบายให้

สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงของประเทศ นอกจากนี้ในการวางแผนส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคเอดส์ นักวางแผนจำเป็นต้องทราบข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการตัดสินใจดังนี้ (World Health Organization, 1989)

- ข้อมูลด้านระบาดวิทยาในระดับท้องถิ่น
- ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและแบบแผนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์ในกลุ่มประชาชน
- ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของเชื้อ HIV ในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ รวมถึงแผนการป้องกันโรคเอดส์ในระดับชาติ เช่น กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มหญิงตั้งครรภ์ กลุ่มผู้ติดยาเสพติด
- ช่องทางการถ่ายทอดข่าวสาร เช่น สื่อมวลชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข โรงเรียน และใช้ช่องทางใดในแต่ละกลุ่มเป้าหมายจึงจะเหมาะสม
- บริการสาธารณสุขและบริการสนับสนุนทางสังคมที่สามารถจะจัดได้ เช่น บริการให้คำปรึกษา ระบบการแจกจ่ายถุงยางอนามัย
- งบประมาณที่ต้องใช้จ่ายในการดำเนินงาน
- การจัดหาผู้มีความรู้ความชำนาญจากหน่วยงานต่างๆ มาช่วยดำเนินการวางแผนการติดตามและการประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินงาน

แนวความคิดในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

มาตรการควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ที่สำคัญก็คือ การสุศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยถือเป็นหน้าที่ของทุกคน ทุกองค์กรที่จะต้องร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ไม่ใช่เป็นภาระหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น ปี 2534 รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เป็นองค์กรนโยบายระดับชาติ ในปี 2535 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแผนแม่บทการควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ขึ้นภายใต้กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เพื่อ ให้ทุกหน่วยงานได้ดำเนินการควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและประสานสอดคล้องกันด้วย รวมทั้งได้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ให้กับหน่วยงานต่างๆ ตามแผนฯ ทั้งนี้มุ่งสนับสนุนให้ความรู้ ความเข้าใจให้แก่กลุ่มบุคลากรในแต่ละหน่วยงานและประชาชนที่หน่วยงานนั้นๆ รับผิดชอบเป็นหลักโดยมีความ

มุ่งหมายให้ประชาชนเกิดความตระหนักและมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากโรคเอดส์ รวมทั้งให้เกิดการยอมรับผู้ติดเชื้อเอดส์ซึ่งจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปรกติสุข

การนำข้อมูลข่าวสารและการศึกษา ให้เข้าถึงประชาชนและกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นกับกลวิธีการสุศึกษาและประชาสัมพันธ์ (กระทรวงสาธารณสุข, 2533) บุคลากร งบประมาณ และสื่อที่ใช้ (ดวงภัสสร พานิชศุภผล, 2536) โดยประยุกต์ให้เข้ากับรูปแบบของการดำเนินชีวิตในสังคม วัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ตลอดจนคุณค่าของความเป็นมนุษย์และค่าทางด้านจิตใจ

วิธีการสุศึกษาและประชาสัมพันธ์

วิธีการสุศึกษา (Health Education Method) เป็นกระบวนการที่วางแผนไว้อย่างมีระบบและมีจุดมุ่งหมายที่จะให้บุคคล ครอบครัวและชุมชนสามารถคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง รวมทั้งการเลือกและตัดสินใจที่จะปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดสุขภาพที่ดีตลอดไป วิธีการสุศึกษามีหลายวิธี ซึ่งแต่ละวิธีต่างก็มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพแตกต่างกันไป เช่น การบรรยาย การจัดกลุ่มสนทนา การฝึกอบรม เป็นต้น ในการให้สุศึกษาเกี่ยวกับโรคเอดส์มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ประการแรกคือความรู้ ให้รู้เรื่องโรคเอดส์ ประการที่สอง ทักษะคิด คือ ให้มีทักษะคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ ประการสุดท้ายพฤติกรรม คือ ให้มีการปฏิบัติตนหลีกเลี่ยงจากพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และมีพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์

สำหรับวิธีการสุศึกษาเรื่องโรคเอดส์ องค์การอนามัยโลก (1989) ได้แนะนำกลวิธีในการพัฒนาช่องทางการสื่อสาร เครื่องช่วย และกิจกรรมที่ควรนำไปใช้ดังนี้

1. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels) วิธีการนี้เป็นการพบปะระหว่าง 2 คน หรือมากกว่า 2 คน ในการพบปะพูดคุย ซึ่งรวมถึงการพบปะระหว่างบุคคลกับบุคคล ระหว่างสมาชิกของชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้บรรยาย ผู้จัดฝึกอบรม กลุ่มผู้นำ ผู้ให้คำปรึกษา และแหล่งสารนิเทศที่เป็นบุคคลในระหว่างการฝึกอบรม การสนทนากลุ่มหรือผู้ไปเยี่ยมบ้านจะให้ผลดีคือ สามารถให้ข้อมูลข่าวสารได้ตามที่ต้องการ ประชาชนสามารถพูดในสิ่งที่ตนรู้สึก ช่วยชี้แจงถึงการนำข้อมูลใหม่ไปใช้ในการปฏิบัติงาน ช่วยสร้างกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนและสนับสนุนชุมชนให้มีความคิดและพฤติกรรมที่ไม่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

2. สื่อมวลชน (Mass media) ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและภาพยนตร์ เพราะสื่อมวลชนสามารถทอดข่าวสารใหม่ๆ และทันต่อเหตุการณ์ไปยังกลุ่มคนขนาดใหญ่ได้อย่างรวดเร็ว ช่วยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นรวมทั้งยังรณรงค์ให้มีการเรียนรู้

ใหม่และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่ นอกจากนี้ยังรวมถึงสื่อขนาดเล็กด้วยได้แก่ แผ่นปลิว โปสเตอร์ วิดิทัศน์ สไลด์ เทปเสียง การจัดนิทรรศการ ของตัวอย่าง และคำขวัญ (Slogans) ต่างๆ ที่เขียนลงสื่อ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 2.1 แข็งหรือย้าให้ประชาชนจำได้เกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์
- 2.2 ให้อายละเอียดได้มากกว่า
- 2.3 สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้น

3. เครือข่ายสถาบัน (Institutional networks) หมายถึงรวมถึงกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กรมประชาสงเคราะห์ ทหาร ตำรวจ องค์กรทางศาสนา อาสาสมัคร องค์กรระดับชุมชน สมาคมการค้า สหกรณ์ กลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรม สมาคมทางวิชาชีพ และองค์กรระดับชุมชน ได้แก่ กลุ่มสตรี ชมรมต่างๆ และคณะกรรมการพัฒนา ควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการป้องกันโรคเอดส์โดยใช้ความพร้อมของเครือข่ายต่างๆ ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการป้องกันโรคเอดส์ และการให้บริการต่างๆ

4. ระบบบริการทางสาธารณสุข (Service delivery system) ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษา และการจัดกิจกรรมต่างๆ บริการดังกล่าวที่เกี่ยวข้องจะรวมถึง การตรวจหาเชื้อ HIV การให้คำปรึกษาและการรักษาด้วยยาในระยะต่างๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงการตลาดและแจกจ่ายถุงยางอนามัยไปยังร้านค้า คลินิกหรืออื่นๆ

5. ผู้ป่วยโรคเอดส์ (People with AIDS) เพราะประสบการณ์ของตัวผู้ป่วยเองจะเป็นแหล่งข้อมูลที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจ

6. กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย

- 6.1 การเขียนเขียน การให้คำปรึกษา
- 6.2 การประชุม การสนทนา (กลุ่ม)
- 6.3 การปฐมนิเทศ การฝึกอบรม (การสนทนา การเรียน การปฏิบัติ)
- 6.4 สาธารณชน เหตุการณ์ทางวัฒนธรรม (บทธละคร การแสดงดนตรีเหตุการณ์สำคัญๆ ทางวัฒนธรรม ประเพณี การฉลอง กีฬา การประกวด)

6.5 โครงการช่วยเหลือตนเอง (กลุ่มในระดับท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมวางแผน ดำเนินการ และประเมินการ)

7. กิจกรรมสื่อสารแบบผสมผสานและเครือข่ายสถาบัน (Combining communication activities and institutional networks) คือ การนำเอาช่องทางการถ่ายทอดสารนิเทศในแต่ละวิธีการใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด ในการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ เช่น การแสดงลำตัด ประกอบการบรรยายแก่พนักงานบริการย่านพัฒนาพงศ์และธนียะ (กิตติ ภาวนาภรณ์ และ สมชาย

ฟองหิริญรัตน์ 2537) และการทดลองรูปแบบ (Model) การถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคลเป็นหลัก และอาศัยสื่อทางเดียวเป็นตัวเสริม เช่น กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสาธิตและการทดลองใช้ของจริงและของจำลอง การบรรยายประกอบวีดิทัศน์ โปสเตอร์และไสด์ การถาม-ตอบปัญหา การประชุมกลุ่มย่อย (รหัน แดงจวง, 2536) ผลการวิจัยของทั้งสองพบว่าก่อให้เกิดประสิทธิภาพและเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ยิ่งขึ้น

กระทรวงสาธารณสุข (2533) ได้ให้แนวทางการสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ไว้ว่า สามารถผสมผสานไปกับการดำเนินงานสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์โรคติดต่อทางเพศหรือ กามโรค เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกรมควบคุมโรคติดต่อ ในการประสานงานแผนปฏิบัติงานสุขศึกษาตามกลุ่มโรคหรือตามลักษณะการระบาดวิทยาของโรคที่คล้ายคลึงกันหรือ เหมือนกัน ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานกามโรคจึงควรดำเนินงานเกี่ยวกับโรคเอดส์และแบ่ง การดำเนินงานสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ไว้ดังนี้

1. การดำเนินงานในระดับกว้าง มีกลวิธีคือ
  - 1.1 การสร้างแกนนำ เช่น ผู้บริหารระดับสูง ผู้นำทางศาสนา หรือบุคคลสำคัญของชุมชน
  - 1.2 การรณรงค์มวลชน เช่น จัดสัปดาห์ต่อต้านโรคเอดส์
  - 1.3 หน่วยสุขศึกษาเคลื่อนที่ เช่น จัดวิทยากรไปบรรยายในสถานที่ต่างๆ
2. การดำเนินงานในระดับชุมชน โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผล
3. การดำเนินงานในระดับสถานพยาบาล โดยวางแผนและดำเนินการรณรงค์ สุขศึกษาในโรงพยาบาล อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับการรณรงค์มวลชนในระดับกว้าง เช่น จัดนิทรรศการ ฝึกอบรมหรือสัมมนา กลุ่มเป้าหมายคือผู้ป่วยและญาติที่มาโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่ พยาบาล อาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโรงพยาบาล
4. การดำเนินงานในระดับสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมายคือ ครู นักเรียน และนักศึกษา

การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์โรคเอดส์ หมายถึงการสื่อสารความคิดเห็น ความรู้ ความเข้าใจ และข่าวสารข้อเท็จจริง ไปให้กลุ่มประชาชนเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ อันดี ความสัมพันธ์ที่ดีและภาพลักษณ์ที่ดีระหว่างองค์กร หน่วยงานกับกลุ่มประชาชนเพื่อหวังผล คือความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชน เพราะการประชาสัมพันธ์จะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อม เชิงสร้างสรรค์ สร้างเนื้อหาสาระที่เชื่อถือ ป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิดได้ และสามารถเพิ่ม ข้อมูลจากการโฆษณาได้ ทำให้เข้าใจเรื่องต่างๆ ได้ชัดเจนถูกต้อง (อัญชลี ลีสวรรค์, 2535) การ

เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กระทำได้โดยการเผยแพร่บทความ บทสัมภาษณ์ ข่าวสารทางสื่อมวลชนที่เผยแพร่ไว้ ณ สถานบริการทางการแพทย์ต่างๆ เผยแพร่ผ่านทางสื่อประจำท้องถิ่นเช่น หอกระจายข่าว ที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน โดยให้มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การณรงค์ เช่น จัดสัปดาห์ต่อต้านกาฬโรคและโรคเอดส์ โดยมีกิจกรรมจัดบอร์ดแสดงนิทรรศการ การฉายสไลด์ประกอบเสียงและวิดิทัศน์ บริการตรวจเลือด การแสดงบนเวที การแข่งขันตอบปัญหา การ ใ้ว่าที่ หรืออภิปราย การให้คำปรึกษาและตอบคำถาม การเผยแพร่เอกสาร โปสเตอร์ เป็นต้น

การดำเนินงานเผยแพร่สารนิเทศ

นับแต่ปรากฏผู้ป่วยโรคเอดส์ในประเทศไทยในปี 2527 รัฐบาลได้เริ่มประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนถึง ความหมาย สาเหตุ อาการ การติดต่อ และวิธีการป้องกันโรคเอดส์แต่ยังทำได้ไม่ทั่วถึง เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ การณรงค์ประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์เริ่มดำเนินการจริงจังมากขึ้นตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมา ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ในปี 2532 รมรงค์ให้ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มหญิงบริการและวัยรุ่น ตระหนักถึงภัยของโรคและเกิดจิตสำนึกในการป้องกันตนเอง เนื้อหาการประชาสัมพันธ์เน้นการให้ความรู้เป็นหลัก และใช้วิธีการสร้างภาพพจน์ให้เกิดความกลัว

ปี 2533 มุ่งการรณรงค์เพิ่มเติมในกลุ่มชายนักเที่ยว โดยยังคงเน้นการให้ความรู้เป็นหลักและใช้วิธีการสร้างให้เกิดความกลัวเช่นเดิม

ในปี 2534 เร่งรณรงค์เพิ่มเติมในกลุ่มแม่บ้าน และประชาชนทั่วไป รัฐบาลได้เริ่มสนใจปัญหาโรคเอดส์อย่างจริงจัง และได้บรรจุเรื่องการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลเป็นครั้งแรก โดยปรากฏในนโยบายด้านสังคม ข้อที่ 7 ความว่า "...เร่งรัดควบคุมป้องกันโรคติดต่อ โดยเฉพาะโรคเอดส์ให้ได้ผลและร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรสาธารณประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักในภัยของโรค และเกิดจิตสำนึกว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหานี้..." และได้แต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ขึ้นอีก 8 คณะ ซึ่งรวมถึงการตั้งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ด้วย คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ได้แต่งตั้งคณะทำงานและมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบในการผลิตและเผยแพร่ทางสื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารกระจายไปสู่ประชาชน

นับตั้งแต่ช่วงกลางปี 2534 เป็นต้นมา จึงได้มีการใช้สื่อมวลชนของรัฐณรงค์ ประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ในรูปแบบต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์(กบว.) กำหนดให้สถานีโทรทัศน์ และสถานีวิทยุกระจายเสียง ทุกแห่งประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ ชั่วโมงละ 30-45 วินาทีตลอดไปโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

มีการพัฒนาเนื้อหาการประชาสัมพันธ์ โดยรณรงค์ให้ความรู้และข้อมูลที่สอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจถึงปัญหา รับทราบวิธีการป้องกันและเกิดจิตสำนึกในการป้องกันตนเอง ตลอดจนสร้างเสริมค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อลด ความเสี่ยงรวมทั้งให้มีเจตคติที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมอย่างปกติสุข ส่วน วิธีการเริ่มหันมาเน้นเนื้อหาที่แสดงถึงความรัก ความเห็นใจ และความรับผิดชอบทางสังคม แทนที่จะเป็นการสร้างความกลัวแต่เพียงอย่างเดียว

ในปี 2535 คณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติได้รับงบประมาณจากการแปรรูปเงินเป็นเงิน 248 ล้านบาท เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ โดยจัดสรรให้ทุกกระทรวงและภาคเอกชนใช้ผลิตและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ เช่น สปอตโทรทัศน์ สปอตวิทยุ สารคดี บทความ หนังสือคู่มือ สมุดนัด แผ่นพับ การ์ตูน วีดิโอ เทปเสียง ไปสเตอร์ รวมทั้งเอกสารประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ สไลด์ประกอบเสียงและเอกสารคู่มือ เป็นต้น เพื่อแจกจ่ายให้แก่ส่วนราชการต่างๆ ภาคเอกชน และประชาชนทั่ว(กัญญารักษ์ ศรีทองรุ่ง และ จันทร์ทิพย์ ลมพพัฒน์, 2535) โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานที่มีการผลิต สื่อสุขภาพและประชาสัมพันธ์โรคเอดส์มากที่สุด (ระเด่น หัสดี, 2535)

ปี 2536 จนถึงพ.ศ. 2538 รัฐบาลก็ยังจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาค รัฐและเอกชนเพื่อดำเนินกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโรคเอดส์ต่อไป โดยให้จัดทำเป็นแผน งบประมาณประจำปี

การผลิตสารนิเทศโรคเอดส์

เป็นที่ยอมรับว่าในปัจจุบันโรคเอดส์ยังไม่มียาใดๆ รักษาได้ มาตรการเดียวที่สำคัญและช่วยป้องกันการระบาดของโรคเอดส์ คือ การให้สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นเหยื่อของโรคเอดส์ ในการดำเนินงานสุขศึกษาตาม กลวิธีต่างๆ นั้น มืองค์ประกอบที่สำคัญคือ สื่อ เพราะสื่อจะเป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล

ข่าวสาร ไปถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี และปรับเปลี่ยนค่านิยมทางเพศ

จากผลการวิเคราะห์สถานการณ์ ความต้องการสื่อสุขภาพและประชาสัมพันธ์โรคเอดส์ในประเทศไทย ของระเด่น หัสดี (2536) พบว่า มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนตั้งอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่มีการผลิตสื่อเอดส์ ภาครัฐในส่วนกลางประกอบด้วย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักนายกรัฐมนตรี ทบวงมหาวิทยาลัย และกรุงเทพมหานคร โดยมีกระทรวงสาธารณสุขเป็นกระทรวงที่มีการผลิตสื่อเอดส์มากที่สุด ในส่วนภูมิภาคส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่มีการผลิตสื่อเอดส์ สำหรับภาคเอกชนประกอบด้วย สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทยโครงการเข้าถึงเอดส์ มูลนิธิสอทไลท์ มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาสังคม และกลุ่มสื่อสายใย

ประเภทของสื่อเอดส์ที่มีการผลิตทั้งในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ สื่อประกอบการเรียนการสอน ได้แก่ แผ่นพับ ภาพพลิก แผ่นปลิว หนังสือ สื่อให้การศึกษา ได้แก่ เทปเสียงภาพโฆษณา ชุดนิทรรศการ สื่อพื้นบ้าน สื่อประกอบการอบรมบุคลากร ได้แก่ สไลด์ชุด เป็นต้น ในด้านรูปแบบสื่อปรากฏว่าหน่วยงานในภาครัฐ คือ กระทรวงสาธารณสุขผลิตแผ่นพับมากที่สุด ในภาคเอกชนผลิตเทปโทรทัศน์มากที่สุด

หน่วยงานที่ดำเนินงานเผยแพร่ป้องกันโรคเอดส์

การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในประเทศไทยประกอบด้วยหน่วยงานองค์กรต่างๆ ซึ่งพอจะจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ หน่วยงานของรัฐ (Government agencies) ได้แก่ กระทรวง ทบวงต่างๆ หน่วยงานระหว่างประเทศ (Intergovernment agencies) เช่น World Health Organization และ United Nations Development Programme และองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organizations)

องค์กรเหล่านี้มีการดำเนินงานในลักษณะทั้งที่เป็นเอกเทศ และมีการร่วมมือกัน สำหรับรูปแบบของการร่วมมือกันนั้นอาจเป็นไปในลักษณะการปฏิบัติการ และสนับสนุนทางการเงิน นอกจากนี้ยังมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในลักษณะการประสานงานทั้งองค์กรของภาครัฐและเอกชน ได้แก่ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ คณะอนุกรรมการร่วมภาครัฐ

และเอกชนในการป้องกันโรคเอดส์ในคณะกรรมการเอดส์แห่งชาติ และคณะกรรมการประสานงานภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับโรคเอดส์ของกระทรวงสาธารณสุข

หน่วยงานภาครัฐ (Government agencies) จากสภาพปัญหาโรคเอดส์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2527 รัฐบาลได้ดำเนินการป้องกันและควบคุมเป็น 3 ระยะ ในระยะแรกและระยะที่สอง รัฐบาลโดยกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้รับผิดชอบแก้ไขปัญหาโดยตรง เนื่องจากเห็นว่าเป็นปัญหาทางการแพทย์ โดยจัดทำเป็นโครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในระยะต้น ระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2531-2532) และแผนป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ระยะกลาง (2532-2534) ส่วนระยะที่สามคือแผนป้องกันโรคเอดส์แห่งชาติ (พ.ศ.2535-2539)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญอย่างสูงต่อการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ และเห็นว่าในการระดมความร่วมมือจากส่วนต่างๆ ของสังคม จำเป็นต้องมีองค์กรระดับชาติด้านนโยบายและด้านแผนงานตลอดจนติดตามผล รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ ให้เป็นองค์กรด้านนโยบายระดับชาติ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีผู้บริหารระดับสูงและตัวแทนจากหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนเป็นกรรมการและได้ตั้งอนุกรรมการอีก 8 คณะ เพื่อรับผิดชอบในการพิจารณานโยบายด้านประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติโรคเอดส์ การป้องกันและบำบัดรักษาโรคเอดส์ ด้านวิชาการโรคเอดส์รณรงค์สตรีด้านภัยเอดส์ การติดตามผลและประเมินผลการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ การคุ้มครองสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์และความร่วมมือภาครัฐและภาคเอกชนในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ รวมทั้งได้มีมติเห็นชอบให้มีการจัดตั้งสำนักงานประสานนโยบายและแผนงานโรคเอดส์ขึ้นในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อมีหน้าที่ในการประสานงานกับคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงานร่วมทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศ แผนงาน งบประมาณ และติดตามประเมินผล รวมถึงในด้านการผลิตสื่อต่างๆ และการฝึกอบรม อีกทั้งให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่ภาคเอกชน เพื่อให้การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ของภาครัฐและเอกชนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และร่วมกันรณรงค์โรคเอดส์อย่างจริงจัง

แผนป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ระยะกลาง (พ.ศ.2532-2534) เป็นแผน 3 ปี จากการดำเนินงานในขณะนั้นโรคเอดส์ถูกมองว่าเป็นปัญหาทางการแพทย์ แต่ต่อมาปรากฏว่าปัญหาโรคเอดส์ได้ระบาดไปอย่างรวดเร็วในวงกว้าง ส่งผลกระทบทางด้านสังคมที่ชัดเจนขึ้นจนกลายเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติ ทุกฝ่ายเริ่มเข้าใจว่าโรคเอดส์เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมส่วน

บุคคลและเป็นปัญหาสังคม มิใช่ปัญหาทางการแพทย์แต่เพียงอย่างเดียว และโรคเอดส์เป็นโรคที่สามารถป้องกันและควบคุมได้ หากมีการวางแผนมาตรการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชากรในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ อย่างเหมาะสมและทั่วถึง

แผนป้องกันโรคเอดส์แห่งชาติ (พ.ศ. 2535-2539) เป็นแผน 5 ปี ที่สืบเนื่องมาจากการดำเนินงานตามแผนป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ระยะกลาง (พ.ศ.2532-2534) ที่ว่าโรคเอดส์มิได้เป็นปัญหาทางการแพทย์แต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นปัญหาสังคมด้วย ในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ให้มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามาดำเนินงาน หากมีกรอบการทำงานหรือคู่มือที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติงานควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ดังนั้นคณะกรรมการเอดส์แห่งชาติจึงมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดทำแผนป้องกันโรคเอดส์แห่งชาติ (2535-2539) ขึ้นภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการรณรงค์ป้องกันและควบคุมโรคเอดส์โดยกำหนดให้หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้แก่ กระทรวงต่างๆ ภาคธุรกิจ และภาคเอกชน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์

แผนหลัก หน่วยงาน	แผนงาน 1 ประชา สัมพันธ์	แผนงาน 2 บำบัด	แผนงาน 3 คุ้มครองฯ	แผนงาน 4 วิจัยฯ
1. สำนักงานรัฐมนตรี	***	-	**	***
2. กระทรวงสาธารณสุข	**	***	**	**
3. กระทรวงมหาดไทย	***	**	***	*
4. กระทรวงศึกษาธิการ	***	*	*	*
5. กระทรวงกลาโหม	***	**	*	*
6. ทบวงมหาวิทยาลัย	***	***	*	***
7. กระทรวงยุติธรรม	*	-	*	*
8. กระทรวงการคลัง	*	-	*	*
9. กระทรวงอุตสาหกรรม	**	-	*	*
10.กระทรวงคมนาคม	*	-	*	*
11.กระทรวงพาณิชย์	**	-	*	*
12.กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ สิ่งแวดล้อม	*	-	*	*
13.กระทรวงการต่างประเทศ	*	-	*	*
14.กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์	**	*	*	*
15.รัฐวิสาหกิจ	**	*	*	*
16.องค์กรเอกชน	**	**	*	*
17.ธุรกิจเอกชน	*	***	*	*
รวม	17	9	17	17

หมายเหตุ *** เป็นหน่วยงานที่มีขอบเขตของกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างกว้างขวางมาก

** เป็นหน่วยงานที่มีขอบเขตของกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ปานกลาง

* เป็นหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้น้อย

(แหล่งข้อมูล : สำนักงานรัฐมนตรี, ม.ป.ป.)

แผนงานดังกล่าวจะส่งผ่านไปยังหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและหน่วยงานภาคเอกชนทั้งในระดับท้องถิ่นและหน่วยงานระดับชาติ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ จะปฏิบัติงานร่วมกันในการสนับสนุนและการปฏิบัติภายใต้แผนงานหลัก 4 แผนงาน คือแผนงานประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ แผนงานบำบัด รักษาและฟื้นฟู แผนงานคุ้มครองสิทธิของประชาชนและให้ความช่วยเหลือทางสังคม และแผนงาน ศึกษาวิจัยและประเมินผล

หน่วยงานภาคเอกชน (Non-government organization)

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organization) หรือที่เรียกย่อว่า "NGO" (เอ็น-จี-โอ) เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์ แนวคิด และความต้องการทำประโยชน์ให้สังคมร่วมกันดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดด้วยความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาสังคม องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจาก องค์กรของรัฐโดยทั่วไปที่สามารถดำเนินการด้วยความฉับไวเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ของปัญหา ทางสังคมบางอย่างซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถดำเนินการด้วยรูปแบบวิธีการหลากหลาย และด้วยสหวิชาการ องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์สามารถรวมกำลังและทรัพยากรแก้ไขข้อจำกัด ของหน่วยงานภาครัฐได้ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้าง ระเบียบวิธีการทำงานที่อาจจะขาดความคล่องตัว ในการบริหารจัดการ หรือเทคนิควิธีการทำงานที่แตกต่าง รวมทั้งจำนวนและชนิดของบุคลากร อย่างไรก็ตามการดำเนินงานขององค์กรเอกชนก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ด้านวิชาการ ข้อมูลสถิติ ขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน การประสานงานระหว่างองค์กร การแสวงหาการสนับสนุน ด้านงบประมาณ เป็นต้น

การดำเนินงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านโรคเอดส์ในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 โดยได้มีองค์กรผู้ให้ทุนต่างประเทศให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณแก่ องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานด้านโรคเอดส์ องค์กรต่างประเทศเหล่านี้ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณทั้งโดยตรงและโดยผ่านมาทางกระทรวงสาธารณสุข องค์กรผู้ให้ทุนเหล่านี้ ได้แก่ องค์กรอนามัยโลก (WHO) องค์กรพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) องค์กรจากประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น แคนาดา ออสเตรเลีย เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ เป็นต้น ทั้งนี้การให้ทุน ส่วนใหญ่ขององค์กรผู้ให้ทุนมักจะให้ทุนผ่านองค์กรอนามัยโลกและกระทรวงสาธารณสุข เป็นหลัก (สันสนีย์ สมิตเกษตริน, 2537)

ในช่วงปี พ.ศ. 2532 องค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่างๆ ได้รวมตัวและจัดตั้งคณะกรรมการองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ หรือเรียกย่อๆว่า กพอ. เพื่อประสานงานและร่วมทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์อย่างจริงจัง ปัจจุบันมีองค์กรสมาชิก 50 องค์กร และได้รับทุนสนับสนุนจาก AIDS Control and Prevention Project (AIDSCAP) Non Northern Areas AIDS Programme (NONAP) และกองโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข (คณะกรรมการองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์, 2539)

กิจกรรมที่ทำ

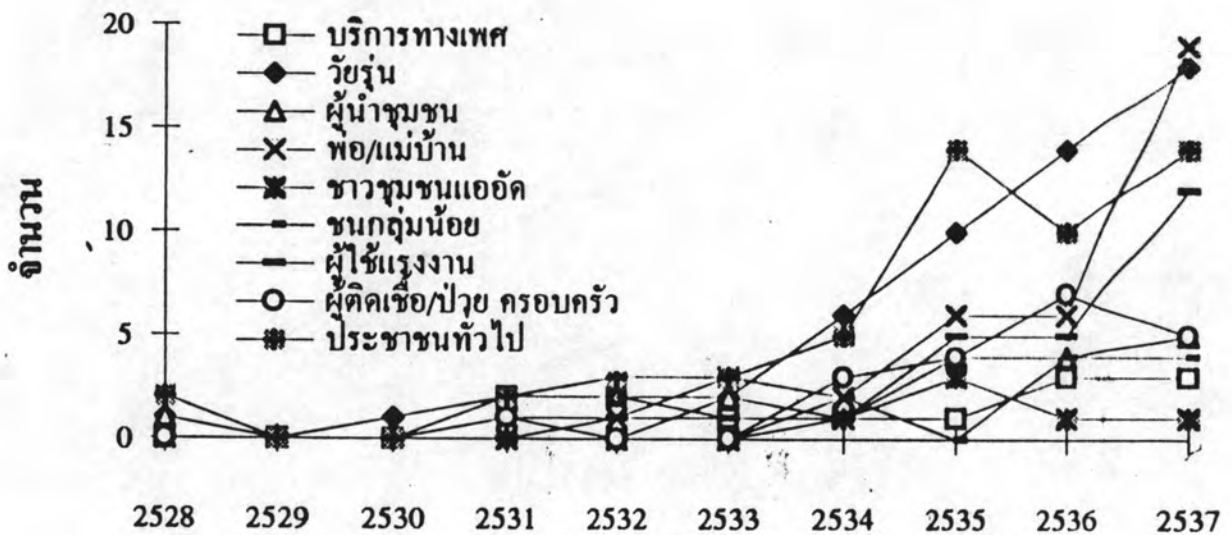
องค์กรเอกชนส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมมุ่งไปในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มากกว่าด้านอื่นๆ ผลการวิจัยของบุญบา รุจจนเวท และ ดวงสมร ชินโชติเกษม (2538) แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่องค์กรเอกชนดำเนินนั้นร้อยละ 91.3 มุ่งทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ประชาสัมพันธ์ ผลลัพธ์รวมทั้งการแจกฟืนบ้านและอื่นๆ ร้อยละ 56.4 มีการให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและประชาชนทั่วไป รวมทั้งการอบรมวิทยากรที่ให้คำปรึกษาร้อยละ 36.9 มีกิจกรรมเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและฟื้นฟู โดยให้ที่พัสดุแลกรักษาผู้ติดเชื้อ ครอบครัวผู้ติดเชื้อ และการตรวจเลือด ร้อยละ 4.7 มีกิจกรรมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือทางสังคมและอาชีพแก่ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและครอบครัวร้อยละ 12.1 ให้ทุนแก่หน่วยงานอื่นในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ในด้านความรู้ การควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ การรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการอบรมและวิจัยด้านต่างๆ ร้อยละ 26.8 ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานงานกับองค์กรอื่นๆ และร้อยละ 9.4 เป็นองค์กรที่มีการทำวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในระยะแรกๆ คือช่วงปี พ.ศ. 2528 กลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือ กลุ่มวัยรุ่นทั้งในและนอกสถานศึกษา และกลุ่มผู้นำชุมชน ต่อมากลุ่มเป้าหมายได้ขยายไปในกลุ่มอื่นมากขึ้น โดยในปี 2531 เริ่มขยายไปในกลุ่มผู้ชายบริกาทางเพศ ทั้งหญิงชาย เกย์ ผู้ติดยาเสพติด และผู้รับบริการที่คลินิกรักษากามโรค ขณะเดียวกันเริ่มมีส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน สตรีมีครรภ์และเด็ก กับกลุ่มผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและครอบครัว ปี 2532 เริ่มมีผู้ให้ความสนใจกับกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ได้แก่ กรรมกรก่อสร้าง คนขับรถรับจ้างต่างๆ และชาวประมงและตั้งแต่ปี 2534 กลุ่มเป้าหมายได้ขยายไปในกลุ่มชาวไทยภูเขา และชาวมุสลิมแออัด(บุญบา รุจจนเวท และ ดวงสมร ชินโชติเกษม, 2538)

อย่างไรก็ตามในแต่ละปี ก็มีองค์กรที่หันมาให้ความสนใจในแต่ละกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามจำนวนองค์กรที่เพิ่มขึ้น ดังแผนภูมิแสดงจำนวนองค์กรเอกชนที่เริ่มทำกิจกรรมในแต่ละกลุ่มเป้าหมายรายปี

แผนภูมิแสดงจำนวนองค์กรที่เริ่มทำกิจกรรมในแต่ละกลุ่มเป้าหมายรายปี

(แหล่งข้อมูล : บุษบา รุจนเวทและดวงสมร ชิน โขติเกษม, 2538)

พื้นที่เป้าหมาย

ในด้านพื้นที่เป้าหมาย ในระยะแรก ช่วงปี พ.ศ. 2538 การดำเนินกิจกรรมไม่ได้มุ่งเจาะจงเฉพาะที่ ส่วนใหญ่จึงเป็นการทำกิจกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี พ.ศ. 2531 ได้ขยายมาที่ภาคเหนือ กรุงเทพมหานคร และภาคกลาง ในปี พ.ศ. 2532 จึงเริ่มมีองค์กรที่ ดำเนินกิจกรรมในภาคใต้ แต่เมื่อพิจารณาจำนวนองค์กรที่ทำกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ พบว่าพื้นที่ที่มีองค์กรเอกชนดำเนินกิจกรรมมากที่สุด ได้แก่ ภาคเหนือมีองค์กร ร้อยละ 39.6 ที่ทำกิจกรรมในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งจังหวัดที่มีมากที่สุด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง รองลงมาได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 28.2 มีมากที่จังหวัดอุบลราชธานี มหาสารคาม ถัดมาคือ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 23.5 ภาคกลางมีร้อยละ 22.1 มีมากที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรี ส่วนภาคใต้ร้อยละ 8.1 มีมากที่จังหวัดสงขลา (นุชบา รุจจนเวท และ ดวงสมร ชินโชติเกษม, 2538)

งบประมาณ

สำหรับงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2528 นั้น พบว่า มีไม่น้อยกว่า 501,930,345.- บาท โดยร้อยละ 66.1 ขององค์กรได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศและเอกชน ร้อยละ 52.7 ได้จากภาครัฐ และร้อยละ 21.1 ได้จากการบริจาคของคนในชุมชนในท้องถิ่น และองค์กรทางศาสนาในชุมชน เช่น คณะสงฆ์หรือคาทอลิก (นุชบา รุจจนเวท และ ดวงสมร ชินโชติเกษม, 2538)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยในช่วงปี 2532-2537 จำนวน 11 เรื่องพบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์โดยแยกศึกษาเป็น 6 ประเด็นดังนี้

1. เนื้อหาโรคเอดส์ที่เผยแพร่
2. วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์
3. สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์
4. กลุ่มผู้รับสารนิเทศที่เผยแพร่โรคเอดส์
5. การให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์
6. ปัญหาในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

1. เนื้อหาเรื่องโรคเอดส์

เนื้อหาเรื่องโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 2 เรื่องดังนี้

สิริวิมล ชาญเวชช์ (2532) ได้ศึกษาเนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ที่เผยแพร่เรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 4 ชื่อโดยจำแนกเป็นหนังสือพิมพ์เน้นคุณภาพคือ มติชนและสยามรัฐ หนังสือพิมพ์ประชานิยมคือ ไทยรัฐและเดลินิวส์ ใช้เวลาศึกษา 1 ปี แบ่งเป็นช่วงก่อนรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ (1 เมษายน 2530 - 30 กันยายน 2530) และหลังการรณรงค์ (1 ตุลาคม 2530 - 31 มีนาคม 2531) จากตัวอย่างบทความ 149 ตัวอย่าง พบว่าหนังสือพิมพ์เน้นคุณภาพเสนอเนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ดีกว่าหนังสือพิมพ์ประชานิยม เนื้อหาสาระที่เน้นถึงโรคเอดส์จำแนกเป็น อาการของโรค การติดต่อ การค้นพบผู้ป่วย ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางสังคม และการป้องกันแก้ไข หนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ประเภท นำเสนอไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนเนื้อหาที่เน้นถึงด้านผลกระทบทางสังคมโรคเอดส์พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยหนังสือพิมพ์เน้นคุณภาพนำเสนอมากกว่าหนังสือพิมพ์เน้นประชานิยม

บรรจง คำหอมสกุล, สุนันท์ พันธุ์วิชัย และ สุริยาชาติไทย (2537) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการข้อมูลโรคเอดส์และการใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ ที่ผลิตโดยกระทรวงสาธารณสุขจากพยาบาลประจำการจำนวน 100 คน ในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า พยาบาลทุกคนต้องการได้รับความรู้จากรายงานวิจัยเกี่ยวกับโรคเอดส์ โดยมีความต้องการข้อมูลต่างๆ ตามลำดับดังนี้ ความก้าวหน้าของการรักษาและการ

ป้องกันโรคเอดส์ สถานการณ์เกี่ยวกับผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเอดส์ เอดส์ในเด็ก ภาวะจิตสังคมของผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเอดส์ วิธีการให้คำปรึกษาและแนะนำ ผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์ เอดส์ในผู้ใหญ่ ระบาดวิทยาของโรคเอดส์ อาการโรคเอดส์ ขบวนการประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับโรคเอดส์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นเนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ในหัวข้อต่างๆ ที่สื่อมวลชนเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนได้แก่ อาการของโรค การติดต่อ การค้นพบผู้ป่วย ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางสังคม และการป้องกันแก้ไข ส่วนเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐที่ปฏิบัติงานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ ต้องการเนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ในหัวข้อต่างๆ ดังนี้ ความก้าวหน้าของการรักษาและการป้องกันโรคเอดส์ สถานการณ์เกี่ยวกับผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์ เอดส์ในเด็ก ภาวะจิตสังคมของผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเอดส์ วิธีการให้คำปรึกษาและแนะนำผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อ เอดส์ในผู้ใหญ่ ระบาดวิทยาของโรคเอดส์ อาการโรคเอดส์ ขบวนการประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับโรคเอดส์

2. วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 8 เรื่อง ดังนี้

อรรวรรณ สร้อยคำ (2535) ได้ศึกษาเรื่องการเผยแพร่สารนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนของหน่วยงานรัฐสังกัด 4 กระทรวงหลักในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานเผยแพร่สารนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนโดยสอบถามหัวหน้าหน่วยงานรัฐระดับจังหวัด 15 คน ระดับอำเภอ 77 คน ที่สังกัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผลการศึกษาพบว่า จากวิธีการเผยแพร่สารนิเทศ 15 วิธี วิธีที่นิยมใช้มากมี 2 วิธี คือการให้บุคลากรของหน่วยงานออกไปพบปะพูดคุยหรือแนะนำและการมอบหมายให้บุคลากรภายนอกหน่วยงานเป็นผู้นำไปเผยแพร่

อนงค์ สาทรสุทธิ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบและกลวิธีที่เหมาะสมในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในหญิงโสเภณี : กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี เพื่อทดลองรูปแบบและกลวิธีในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ซึ่งได้แก่ การสนับสนุนและพัฒนาให้มีแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์ (นตอ.) ในสำนักโสเภณีด้วยการอบรมตัวแทนสำนักโสเภณีให้เป็นแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์ สำนักโสเภณีที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์ในสำนักแห่งละ 1 คน และกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มสำนักโสเภณีที่ได้รับการบริการด้านการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์จากหน่วยกามโรคสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานีตามปกติ

ไม่มีแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์ ผลปรากฏว่า หญิงโสเภณีในสำนักที่มีแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์มีความรู้เกี่ยวกับการติดต่อ การป้องกันและการวินิจฉัยหาเชื้อโรคเอดส์ และการรักษาในระยะหลัง ดำเนินโครงการศึกษาหญิงโสเภณีในสำนักที่ไม่มีแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์ในทุกๆ ด้าน

สมอาจ วงษ์ชมทอง และ อสิศรา ชูชาติ (2537) ได้ศึกษาการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ด้วยวิธีอบรมตัวแทนเช่นกัน โดยจัดทำโครงการบัณฑิตอาสาสมัครป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในโรงงานเขตกรุงเทพมหานคร (บอภ.) เพื่อให้พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานครได้ตระหนักถึงปัญหาโรคเอดส์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคนี้และที่สำคัญคือ ลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรค รู้จักป้องกันตนเอง ตลอดจนมีความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องต่อผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม การดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือการคัดเลือกและอบรมอาสาสมัครป้องกันและควบคุมโรคเอดส์โดยคัดเลือกผู้ที่จบปริญญาตรีทุกสาขา จากสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ และดำเนินการอบรมเป็นเวลา 1 เดือน โดยมุ่งให้บัณฑิตอาสาสมัครป้องกันและ ควบคุมโรคเอดส์เป็นผู้มีใจรักในการทำงานเพื่อสังคมนอกเหนือจากการเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้เรื่องโรคเอดส์ให้กับพนักงานในโรงงานฯ หลังการฝึกอบรม 1 เดือน ได้แบ่งบัณฑิตอาสาสมัครเป็นกลุ่มๆ ละ 2-3 คน แต่ละกลุ่มรับผิดชอบ 1 โรงงานและการดำเนินงานเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ศึกษาเครือข่ายของพนักงานและค้นหาผู้นำ แกนนำ และอาสาสมัครโรงงานควบคู่ไปกับการให้ความรู้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ในรูปแบบต่างๆ เมื่อได้ผู้นำแกนนำและอาสาสมัครแล้วจึงดำเนินการอบรมอาสาสมัครอีกครั้ง เพื่อให้บุคคลเหล่านี้สามารถให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาให้กับเพื่อนพนักงานสมาชิกในครอบครัวและชุมชนให้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องนี้ ผลการดำเนินงานในเวลา 1 ปี พบว่า พนักงานในโรงงานฯ มีความกระตือรือร้น มีความสนใจและตื่นตัวกับปัญหาในเรื่องโรคเอดส์เพิ่มมากขึ้น พนักงานรู้จักการป้องกันตนเองและใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มขึ้นและใช้ได้ถูกต้อง นอกจากนี้พนักงานที่เป็นอาสาสมัครสามารถสร้างความเข้าใจในกลุ่มพนักงานให้มีความเห็นใจและไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและสมาชิกในครอบครัวของผู้ติดเชื้อ

กิตติ ภาวนาภรณ์ และ สมชาย ฟองหิรัญรัตน์ (2537) ได้ทำการศึกษาผลการให้สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์เรื่องกามโรคและโรคเอดส์ โดยการแสดงลำตัดประกอบการบรรยายแก่พนักงานบริการย่านพัฒน์พงศ์และธนินิยะ และพนักงานบริการในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงซึ่งได้แก่ ชายและหญิงบริการ ได้รับการให้สุขศึกษาและข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องในรูปแบบใหม่ที่ไม่ซ้ำซาก ทั้งนี้เพื่อให้รู้ถึง

อันตราย การติดต่อ การหลีกเลี่ยงจากกามโรคและโรคเอดส์ โดยใช้วิธีนัดหมายพนักงานบริการชาย-หญิงจากสถานบริการต่างๆ เพื่อมารับการให้สุศึกษาและประชาสัมพันธ์ตามสถานที่และเวลานัด โดยแสดงลำดับคสลับกับการฉายสไลด์ประกอบการบรรยาย เพื่อให้ทราบลักษณะอาการ การติดต่อ การป้องกัน และสารชีววิธีการใช้ถุงยางอนามัย พร้อมทั้งทดสอบประเมินผลความเข้าใจก่อนและหลังให้สุศึกษา โดยการถามตอบและทำแบบทดสอบ ผลการศึกษาพบว่าพนักงานบริการมากกว่าร้อยละ 70 ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์

ทวิศักดิ์ นพเกษร และคนอื่นๆ (2537) ได้ศึกษาการให้สุศึกษาเรื่องโรคเอดส์ด้วยวิธีเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Education) ในค่ายทหารจังหวัดพิษณุโลก เพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงในกลุ่มทหารเกณฑ์อายุ 21 ปี ซึ่งมีอัตราการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์สูง โดยคัดเลือกทหารหน่วยเสนารักษ์จำนวน 20 คน ฝึกฝนให้เป็นผู้สอนสุศึกษาเรื่องโรคเอดส์ (Peer Educators) เพื่อให้ความรู้แก่ทหารเกณฑ์จำนวน 955 คน ขั้นตอนการให้ความรู้แบ่งเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม เล่นเกม ฉายวิดีโอ และการตอบแบบสอบถามทั้งก่อนและหลังการให้สุศึกษา ผลการวิจัยพบว่าหลังจากได้รับสุศึกษาเรื่องโรคเอดส์โดยวิธีเพื่อนช่วยเพื่อน ทหารเกณฑ์ร้อยละ 90 เห็นว่าวิธีดังกล่าวเป็นวิธีที่เหมาะสมในการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์

ผลการวิจัยเรื่องพฤติกรรม การแสวงหาและการนำสารนิเทศไปใช้ในการปฏิบัติงานเผยแพร่ในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ของเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขของ พิทักษ์ศิริวงศ์ (2535) พบว่ารูปแบบการนำสารนิเทศเรื่องโรคเอดส์ไปใช้ทั้งหมด 20 รูปแบบ รูปแบบที่นำไปใช้อยู่ในระดับปานกลาง 18 รูปแบบ ได้แก่ หนังสือคู่มือเรื่องโรคเอดส์ จัดทำวารสาร เสนอข่าวทางหนังสือพิมพ์ ทำข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ของหน่วยงาน ทำแผ่นพับ ทำโปสเตอร์ ทำแผ่นป้าย โฆษณา ทำสติ๊กเกอร์ จัดนิทรรศการ อบรม สัมมนา ประชุมปฏิบัติการ หน่วยงานประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ ตอบคำถามทางโทรศัพท์ ตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางการแพทย์ จัดตั้งศูนย์สารนิเทศเรื่องโรคเอดส์ และกระจายเสียงตามหมู่บ้าน ส่วนรูปแบบที่ใช้อยู่ในระดับน้อย 2 รูปแบบ ได้แก่ การจัดทำโฆษณาทางรายการวิทยุและการกระจายเสียงตามหมู่บ้าน

แต่ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์กรุงเทพมหานคร (กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา, 2537) พบว่ารายการวิทยุในโครงการจริยธรรมด้านเอดส์ชื่อ "รายการทุกข์ปัญหาชีวิตประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟังได้พอสมควร โดยวัดได้จากจดหมายและโทรศัพท์ต่างๆ ที่แจ้งผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเข้ามาในรายการตลอดจนจำนวน

สมาชิกที่สมัครเข้ามาเป็นอาสาสมัครเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อช่วยเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ให้กับผู้คนรอบข้างแบบปากต่อปากอย่างเจาะถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง

ดวงแข อมราพิทักษ์ และคนอื่นๆ (2537) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนแบบบรรยายและการอภิปรายกลุ่มต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอดส์ของหญิงอาชีพบริการทางเพศ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงอาชีพบริการทางเพศในสถานบริการทางเพศในอำเภอหนึ่งของจังหวัดราชบุรี จำนวน 70 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม โดยการเลือกแบบเจาะจงและการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มละ 35 คน คือกลุ่มอาชีพบริการทางเพศที่ได้รับการสอนแบบบรรยายและกลุ่มหญิงอาชีพบริการทางเพศได้รับการสอนแบบอภิปรายกลุ่มร่วมกับได้รับการดูนไปอ่านโดยประเมินพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอดส์ของกลุ่มตัวอย่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอดส์ของกลุ่มหญิงอาชีพบริการทางเพศที่ได้รับการสอนโดยการอภิปรายกลุ่มดีกว่าการสอนแบบบรรยาย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นวิธีการเผยแพร่สรุปได้ว่า วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ที่หน่วยงานต่างๆ นำไปใช้และได้ผลทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์ดีขึ้นได้แก่ การให้บุคลากรของหน่วยงานไปพบประพุดคุยแนะนำและการมอบหมายให้บุคลากรภายนอกหน่วยงานเป็นผู้นำไปเผยแพร่ การอบรมตัวแทน การให้สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีใช้การแสดงลำตัดประกอบการบรรยายและวิธีเพื่อนช่วยเพื่อน การจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียง การอภิปรายกลุ่ม

3. สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษา 8 เรื่อง มีสื่อ 4 ประเภทได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่อมวลชนและสื่อโทรทัศน์

ชาญณรงค์ เอื้อโกวิทธุ์ชัย, ปรีชา วณิชชานนท์ และ สว่าง จันทร (2533) ได้จัดทำโครงการดูหนังสือโรคเพศสัมพันธ์ จำนวน 14 ตู้ มีขนาดพอเหมาะเคลื่อนย้ายได้สะดวก บรรจุหนังสือและเอกสารความรู้เกี่ยวกับโรคเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ และความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดนำไปแจกจ่ายหมุนเวียนให้ตามสถานบริการต่างๆ ในเขตอำเภอหาดใหญ่ รวม 127 แห่ง โดยหมุนเวียนสัปดาห์ละครั้ง ผลการศึกษาเปรียบเทียบความรู้ก่อนเริ่มโครงการและหลังโครงการครบ 1 ปีพบว่าหลังโครงการหญิงโสเภณีมีความรู้เกี่ยวกับโรคเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.89 ความเห็นเกี่ยวกับดูหนังสือพบว่าหญิงโสเภณีเคยหยิบหนังสือหรือเอกสารในดูหนังสือไปอ่านร้อยละ 81.94 รู้สึกชอบดูหนังสือนี้ ร้อยละ 75.69 และเห็นว่าหนังสือในตู้ให้ประโยชน์เกี่ยว

กับความรู้กามโรคและโรคเอดส์มาก ร้อยละ 77.22 และต้องการรู้เพิ่มเติมนอกจากที่มีในคู่มือ ร้อยละ 67.36 สิ่งที่ยังสงสัยต้องการรู้เพิ่มเติมมากที่สุดคือเรื่องโรคเอดส์ รองลงมาคือเรื่องของ กามโรค

การศึกษาเรื่องความต้องการข้อมูลโรคเอดส์และการใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ ที่ผลิตโดยกระทรวงสาธารณสุขของ บรรจง คำหอมสกุล, สุนันท์ พันธุ์วิชัย และ สุริยา ชาติไทย (2537) จากพยาบาลประจำการจำนวน 100 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโสตทัศนต่างๆ ที่ผลิตโดยกระทรวงสาธารณสุขส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเคยเห็นสื่อต่างๆ แต่มีไว้ในครอบครองจำนวนไม่ถึงครึ่งได้แก่สื่อประเภทแผ่นพับ วารสาร ข่าวสาร คู่มือ สื่อที่ต้องการมากที่สุด ได้แก่ เทป โทรทัศน์ รองลงมาได้แก่ โปสเตอร์และภาพยนตร์

รหัน แดงจวง (2536) ได้ทำการทดลอง Model การถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคล และประสิทธิภาพของสื่อบุคคลกับกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ทางไกล สังกัดอำเภอหางดงและสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยให้นักศึกษาคัดเลือกตัวแทนกลุ่ม จำนวน 75 คน ครูประจำกลุ่มจำนวน 7 คน เข้าร่วมกับการอบรมความรู้เรื่องโรคเอดส์และวิธีการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคล ยุทธวิธีต่างๆ เช่น กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสาธิตและการทดลองใช้ของจริงและของจำลอง การบรรยาย ประกอบวีดิทัศน์โปสเตอร์และสไลด์ การถาม-ตอบปัญหา การประชุมกลุ่มย่อย ผลการวิจัยพบว่า การเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์และการอยู่ร่วมกับผู้ป่วยด้วยสื่อบุคคลเป็นหลัก และอาศัยสื่อทางเดียวเป็นตัวเสริมก่อให้เกิดประสิทธิภาพการรับรู้และมีความเหมาะสมมาก การเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ด้วยวิธีพูดคุยเมื่อใช้ร่วมกับสื่อทางเดียวกับกลุ่มเล็กที่มีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สามารถนำไปใช้ได้ถึงร้อยละ 94 เมื่อใช้กับรายบุคคลมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้ถึงร้อยละ 93 และเหมาะกับการใช้กับคนจำนวนมากถึงร้อยละ 84

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, รหัน แดงจวง และ สุกัญญา นิมนันท์ (2536) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพของรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคลและประสิทธิภาพของสื่อบุคคล เช่นเดียวกัน โดยศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคลมีความเหมาะสมกับการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในชุมชนชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่ในระดับสูง

และผลการวิจัยของจันทบูรณ์ สุทธิ และคนอื่นๆ (2537) เรื่องผู้นำตามจารีต: สื่อเอดส์ ที่มีศักยภาพโดยแท้จริงในชุมชนชาวเขาพบว่า ผู้นำตามจารีตเป็นแกนนำสำคัญในทางการเมือง

เศรษฐกิจและสังคมชุมชนชาวเขา การอบรมให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่ประชากรชาวเขาสามารถดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผลได้โดยผ่านกระบวนการทางอำนาจตามบทบาทและหน้าที่ของผู้นำตามจารีต ในชุมชนชาวเขาแต่ละเผ่า ผู้นำตามจารีตเป็นบุคคลที่สามารถประสานความรู้เรื่องเอดส์ให้สอดคล้อง กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องความเจ็บป่วย วัฒนธรรมประจำเผ่าผู้นำตามจารีตชาวเขา ซึ่งได้แก่ ผู้นำทางพิธีกรรม หมอผี หัวหน้า กลุ่มเครือญาติย่อยและผู้อาวุโสในแต่ละแซ่สกุล สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องเอดส์ให้กับสมาชิกชุมชนได้โดยตลอดเวลา จากสายสัมพันธ์ในฐานะผู้นำตามจารีตเป็นผู้ให้ บริการสมาชิกชุมชนในฐานะผู้รับบริการ การให้ความรู้เรื่องเอดส์โดยผ่านสายสัมพันธ์นี้ ย่อมจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการรับรู้เรื่องเอดส์ในชุมชนชาวเขามากกว่ากลุ่มอาสาสมัครทั่วไป

ส่วนเกียรติศักดิ์ พันธุ์ลาเจียก (2536) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากการใช้สื่อเพื่อการรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ จำนวน 5 คณะ 6 แห่ง ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาได้รับการความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์จากสื่อต่างๆ ในขณะที่อยู่นอกสถานศึกษามากกว่าอยู่ในสถานศึกษาในอัตราส่วน 2:1 สื่อที่ช่วยให้นักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์มากที่สุดเมื่ออยู่นอกสถานศึกษาคือ โทรทัศน์ รองลงมาได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ไปสเตอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว นกคอสติกเกอร์ นิทรรศการ ภาพยนตร์ และวิดีโอ สื่อที่ช่วยให้นักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์มากที่สุดเมื่ออยู่ในสถานศึกษาคือ ไปสเตอร์ รองลงมาได้แก่นกคอสติกเกอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว หนังสือพิมพ์ วิดีโอ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ ตามลำดับสื่อที่นักศึกษาคิดว่าน่าสนใจที่สุดคือ นิทรรศการ รองลงมาได้แก่ไปสเตอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว โทรทัศน์ สติกเกอร์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วิดีโอ ภาพยนตร์ นกคอสติกเกอร์ และกิจกรรม อบรม สัมมนาตามลำดับ ในบรรดาสื่อเหล่านั้นพบว่า นักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์จากเพื่อนมากกว่าบุคลากรสาธารณสุข สื่อต่างๆ ที่ใช้ในการรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ นักศึกษาเห็นว่าส่วนใหญ่คุณภาพดี แต่จำนวนครั้งในการนำเสนอน้อยเกินไป นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าสถานศึกษาควรมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ให้มากขึ้นและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ชฎามาศ เจริญพานิช (2536) ได้ศึกษาเรื่องผลการให้สุขศึกษาโรคเอดส์กับพลตำรวจในจังหวัดชุมพรจำนวน 90 คนแบ่งเป็น 3 กลุ่มโดยเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างในด้านความรู้และเจตคติเกี่ยวกับโรคเอดส์ก่อนและหลังให้สุขศึกษา โดยใช้ วิดีทัศน์และสารนิเทศ ผลการทดลองปรากฏว่า สื่อวิดีโอและสื่อสารนิเทศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ แต่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ กล่าวคือ หลังการทดลองกลุ่ม 1

และกลุ่ม 2 มีความรู้ดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการให้สุขศึกษา แต่ทั้ง 3 กลุ่มมีเจตคติในการป้องกัน โรคเอดส์ไม่แตกต่างกัน ส่วนผลการศึกษาคำถามของ 1,2,3 มีความรู้เรื่องโรคเอดส์บ้าง แต่เรื่องการป้องกันการติดต่อหรือการแพร่ระบาดของโรคยังมีความรู้ไม่ถูกต้อง

ภัตสร ลิมานนท์ ,Van Griensven และ มยุรี นกยูงทอง (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้สื่อและกิจกรรมให้ความรู้เพื่อรณรงค์การแพร่ระบาดของโรคเอดส์: บันทึกรายงานสนาม โดยศึกษากับกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม 1.กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานกรมโรค 2. กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ 3. กลุ่มลูกค้า 4. กลุ่มผู้จัดการและผู้ดูแลสถานประกอบการ โดยดำเนินกิจกรรมดังนี้ กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานกรมโรคจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้และการอบรม โดยใช้สื่อประเภทต่างๆจากผู้วิจัย รวมทั้งการออกไปพบปะเยี่ยมเยียน กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศได้รับสื่อในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นใส แผ่นสไลด์และเทปประกอบอุปกรณ์ วิดิทัศน์ สื่อภาพยนตร์ที่มีคำโฆษณา เทปข้อมูล การอบรม การถาม-ตอบเกี่ยวกับความรู้ที่อบรม การพบปะอย่างเป็นทางการเป็นระยะๆ กับเจ้าหน้าที่ที่มาให้ข้อมูลและแนะวิธีการป้องกันโรค ในกลุ่มลูกค้าจะได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ โปสเตอร์และสติ๊กเกอร์ที่มีข้อความรณรงค์การแพร่ระบาดของโรค โดยพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ จีน มาเลย์ ยาวี และภาษาไทย วิดิทัศน์ในห้องพักของโรงแรม ส่วนกลุ่มผู้จัดการและผู้ดูแลสถานประกอบการใช้วิธีจัดประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานกรมโรคกับเจ้าของสถานประกอบการเพื่อขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอบรมแก่กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสื่อและกิจกรรมที่จัดทำขึ้นสามารถให้ความรู้ในการรณรงค์การแพร่ระบาดได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์สรุปได้ว่าสื่อที่หน่วยงานต่างๆ นำไปใช้เผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ให้แก่ประชาชนในกลุ่มต่างๆ นั้นได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อโสตทัศน ซึ่งสื่อเหล่านี้สามารถให้ความรู้ในการรณรงค์การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ได้ สื่อที่กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศได้รับความรู้เรื่องโรคเอดส์ได้แก่ หนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นใส แผ่นสไลด์และเทปประกอบอุปกรณ์วิดิทัศน์ ภาพยนตร์ที่มีคำโฆษณา เทปข้อมูล ส่วนกลุ่มลูกค้าได้รับความรู้จากสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ โปสเตอร์และสติ๊กเกอร์ที่มีข้อความรณรงค์การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และวิดิทัศน์ในห้องพัก สื่อที่พยาบาลประจำการต้องการมากที่สุดคือ เทปโทรทัศน์ รองลงมาได้แก่ โปสเตอร์และภาพยนตร์ สื่อบุคคล เป็นสื่อที่เหมาะสมในการ เผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ทางไกล กลุ่มประชาชนในชุมชนเมืองเชียงใหม่ และกลุ่มชาวเขา ในบรรดาสื่อบุคคล นักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์จากเพื่อนมากกว่าบุคคลากรสาธารณสุข สื่อที่นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้รับความรู้เรื่องโรคเอดส์มากที่สุดเมื่ออยู่ภายนอกสถานศึกษาคือ โทรทัศน์ รองลงมาได้แก่ วิทยู หนังสือพิมพ์

โปสเตอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว บุคคล สดิกเกอร์ นิทรรศการ ภาพยนตร์ และวิดีโอ สื่อที่นักศึกษาได้รับความรู้เรื่องโรคเอดส์มากที่สุดเมื่ออยู่ในสถานศึกษาคือ โปสเตอร์ รองลงมาได้แก่ บุคคล นิทรรศการ สดิกเกอร์ เอกสารแผ่นพับ ใบปลิว หนังสือพิมพ์ วิดีโอ วิทยุ โทรทัศน์ และ ภาพยนตร์ สื่อที่นักศึกษาคิดว่าน่าสนใจที่สุดคือ นิทรรศการ รองลงมาได้แก่ โปสเตอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว โทรทัศน์ สดิกเกอร์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วิดีโอ ภาพยนตร์ บุคคลและกิจกรรม อบรม สัมมนา ในกลุ่มพลตำรวจได้รับความรู้เรื่องโรคเอดส์จากสื่อประเภทวิทยุทัศน์

4. กลุ่มผู้รับสารนิเทศที่เผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

มีการศึกษากลุ่มผู้รับสารนิเทศโรคเอดส์ 2 เรื่อง ดังนี้

กองสุขศึกษากระทรวงสาธารณสุข (2536) ได้ทำการวิจัยเชิงประเมินผลเรื่องการประเมินเพื่อทบทวนผลการดำเนินงานสุขศึกษา และประชาสัมพันธ์การป้องกันโรคเอดส์เพื่อประเมินความรู้แหล่งการเรียนรู้ และทำที่ในการป้องกัน โรคเอดส์ของกลุ่มบุคคลที่กระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศใน 9 จังหวัด จำนวน 18,480 คน แบ่งเป็น 11 กลุ่มคือ บุคลากรทางการแพทย์ และ สาธารณสุข สื่อมวลชน ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชน นักเรียน พนักงานรัฐวิสาหกิจ ทหาร ตำรวจ พนักงานบริการทางเพศ มัคคุเทศ และประชาชน ทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ค่อนข้างดี แต่ให้ข้อสังเกตว่าความรู้แต่ละด้าน เช่น การติดต่อ การป้องกัน ยังไม่ถูกต้องครบถ้วนในทุกจุด กลุ่มที่ต้องเร่งให้ความรู้เป็นมี 3 กลุ่ม คือ เจ้าของพนักงานบริการทางเพศ ประชาชนทั่วไป และผู้นำชุมชน

ส่วนประภาเพ็ญ สุวรรณ และคณะ (2537) ได้ทำการวิจัยเชิงประเมินผลเช่นกัน โดยประเมินพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ของประชาชนกลุ่มเสี่ยงซึ่งได้แก่ หญิงอาชีพพิเศษ หญิงตั้งครรภ์หญิงวัยเจริญพันธุ์ พ่อบ้าน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาและคนงานในโรงงาน รวมทั้งประเมินการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับจังหวัด และตำบลที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการ สุขศึกษาเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ประชาชน 6 กลุ่ม คิงกล่าว จำนวน 7,258 ราย และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 317 ราย โดยสุ่มตัวอย่างจาก 12 จังหวัด ซึ่งมีสำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขตตั้งอยู่ การรวบรวมข้อมูลทำโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ (ร้อยละ 90.1) แต่มีบางส่วนที่ยังมีการรับรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ไม่ถูกต้อง ในบางประเด็น โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียน และกลุ่มประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี กลุ่มตัวอย่างที่จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในเกณฑ์ดีและมีทัศนคติต่อโรคเอดส์ทางบวกยังไม่มากนักในกลุ่มเจ้าหน้าที่

สาธารณสุขที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสุขศึกษาเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ พบว่าส่วนใหญ่ต้องการเข้ารับการอบรม และบางส่วนไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย

จากการศึกษางานวิจัยในประเด็นกลุ่มผู้รับบริการสารนิเทศโรคเอดส์สรุปได้ว่า กลุ่มบุคคลที่หน่วยงานภาครัฐดำเนินงานเผยแพร่สารนิเทศได้แก่ บุคคลกรทางการแพทย์และสาธารณสุข สื่อมวลชน ครู อาจารย์ ผู้นำชุมชน นักเรียน พนักงานรัฐวิสาหกิจ ทหารตำรวจ พนักงานบริการทางเพศ มัคคุเทศ และประชาชนทั่วไป รวมทั้งประชาชนในกลุ่มเสี่ยงได้แก่ หญิงชายอาชีพพิเศษ หญิงตั้งครรภ์ หญิงวัยเจริญพันธุ์ พ่อบ้าน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาและคนงานในโรงงาน กลุ่มที่ควรเร่งให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์คือ เจ้าของสถานบริการทางเพศ ประชาชนทั่วไป ผู้นำชุมชน กลุ่มนักเรียน และประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ในกลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่วนใหญ่ต้องการสารนิเทศโรคเอดส์คือ การเข้าอบรม

5. การให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์

การให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 2 เรื่อง ได้แก่

ภาวนา เอื้อโกวิทธุ์ชัย และ ชาญณรงค์ เอื้อโกวิทธุ์ชัย (2536) ได้ศึกษาเรื่องผู้มารับบริการที่คลินิกนิรนาม ศูนย์กามโรคและโรคเอดส์เขต 12 จังหวัดสงขลา โดยอาศัยขบวนการให้บริการแบบ “นิรนาม” พบว่าผู้มารับบริการจะได้รับคำปรึกษาทางแพทย์และสังคม ก่อนตรวจเลือดทุกราย ปัญหาที่พบในด้านผู้ติดเชื่อคือยังมีจำนวนหนึ่งที่ไม่ตระหนักในเรื่องของโรคเอดส์ ในด้านบุคลากรที่ปฏิบัติงานยังมีน้อยโดยเฉพาะผู้ที่ผ่านการอบรมการเป็นผู้ให้คำปรึกษา

จิรศักดิ์ เล่าศักดิ์กิติโบราณ และคนอื่นๆ (2536) ได้ศึกษาเรื่องแรงสนับสนุนทางสังคมต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ของผู้รับคำปรึกษาทางโทรศัพท์เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ และปัญหาสุขภาพหรือความวิตกกังวลของผู้รับคำปรึกษาทางโทรศัพท์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือผู้รับคำปรึกษาทางโทรศัพท์ โดยคัดเลือกอย่างเจาะจงจำนวน 45 รายจากศูนย์สุขภาพแอดแชนส กองโรคเอดส์และคลินิกนิรนามเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ผลการศึกษาพบว่า การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์เป็นรูปแบบหนึ่งในการสนับสนุนทางสังคมมีผลช่วยลดความวิตกกังวลของผู้รับคำปรึกษาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ความต้องการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ โรคเอดส์ มีผลดีต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ค่อนข้างสูง ได้แก่ การดูแลรักษาสุขภาพตนเอง การใช้ถุงยางอนามัย และการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นการให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์พบ บริการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ลักษณะต่างๆ ได้แก่ บริการคลินิกนิรนามโดยให้คำปรึกษาทาง แพทย์และบริการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์

6. ปัญหาในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

ปัญหาในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 3 เรื่อง ได้แก่

ดวงภัสสร พานิชศุภผล (2536) ได้ศึกษาการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบที่ทำให้การประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับบุคลากร การดำเนินงาน งบประมาณและสื่อที่ใช้ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจะประสบปัญหาในด้านขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านโรคเอดส์โดยตรง งบประมาณในการผลิตสื่อหรือเพิ่มบุคลากรมีจำกัด และปัญหาขาดการประสานงานร่วมมือจากผู้บริหารของหน่วยงานเอกชนบางแห่ง

จากการวิจัยเรื่องพฤติกรรมกรรมการแสวงหาและการนำสารนิเทศไปใช้ในการปฏิบัติงานเผยแพร่ในการป้องกันโรคเอดส์ของพิทักษ์ ศิริวงษ์ (2535) พบว่าสารนิเทศโรคเอดส์อยู่กระจัดกระจายยากแก่การค้นหาและคำตอบที่ได้ล่าช้าไม่ทันสมัย

การวิเคราะห์สถานการณ์การผลิตการกระจายความต้องการสื่อสุขภาพและประชาสัมพันธ์โรคเอดส์ในประเทศไทยปีงบประมาณ 2535 ของระเด่น หัสดี (2536) โดยศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวน 279 แห่ง ผลการวิจัยพบว่าปัญหาอุปสรรคในการผลิตและการใช้สื่อเอดส์ด้านนโยบายและเป้าหมายไม่ชัดเจน การผลิตสื่อเอดส์และการใช้สื่อไม่ได้ดำเนินการตามกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ขาดทักษะอุปกรณ์การผลิตและเทคนิคการผลิตสำหรับข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์โรคเอดส์ที่นำมาเป็นข้อมูลการผลิตสื่อไม่ทันสมัยตามสภาพความเป็นจริงขาดบุคลากรในสายงาน และงบประมาณมีจำกัด ผลการวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นถึงสภาพความต้องการสื่อสุขภาพและประชาสัมพันธ์โรคเอดส์ในประเทศไทย มีสภาพขาดทิศทางการดำเนินการ ความต้องการสื่อเอดส์ในแต่ละระดับแตกต่างกันและสื่อบางชนิดไม่ตรงกับความต้องการ ของกลุ่มเป้าหมาย

จากผลงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนใน 6 ประเด็นพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ในประเด็นเนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ที่เผยแพร่แก่ประชาชนได้แก่ อาการของโรคเอดส์ การติดต่อ การค้นพบผู้ป่วย ผลกระทบของโรคเอดส์ทางด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบทางสังคม

การป้องกันโรคและแก้ไข เนื้อหาที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการป้องกันควบคุมโรคเอดส์ต้องการทราบได้แก่ ความก้าวหน้าของการรักษาและการป้องกันโรคเอดส์ สถานการณ์เกี่ยวกับโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อ เอดส์ในเด็ก ภาวะจิตสังคมของผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเอดส์ วิธีการให้คำปรึกษาและแนะนำผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อ เอดส์ในผู้ใหญ่ ระบาดวิทยาของโรคเอดส์ อาการโรคเอดส์ ข่าวสารประชุม อบรมสัมมนาเกี่ยวกับโรคเอดส์

2. ในประเด็นวิธีการเผยแพร่สารนิเทศที่หน่วยงานใช้มี 15 วิธี แต่วิธีที่นิยมมากมี 2 วิธีคือ การใช้บุคลากรของหน่วยงานออกไปพบปะพูดคุยหรือแนะนำและการมอบหมายให้บุคลากรภายนอกหน่วยงานเป็นผู้นำไปเผยแพร่ การอบรมตัวแทนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้เรื่องโรคเอดส์ เช่น การสนับสนุนให้มีแนวร่วมต่อต้านโรคเอดส์ในสำนักโสมณี (นตอ.) การฝึกอบรมบัณฑิตอาสาสมัครป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในโรงงานเขตกรุงเทพมหานคร (บอภ.) เป็นต้น การให้สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์ด้วยวิธีแสดงลำดับประกอบการบรรยายและวิธีเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Education*) การให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ด้วยวิธีการสอนแบบการอภิปรายกลุ่ม และการจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียงเพื่อตอบปัญหาเรื่องโรคเอดส์ นอกจากนี้ในการปฏิบัติงานเผยแพร่ป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ของเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขได้นำรูปแบบสารนิเทศประเภทต่างๆ ไปใช้ ได้แก่ หนังสือคู่มือเรื่องโรคเอดส์ จัดทำวารสาร เสนอข่าวทางหนังสือพิมพ์ ทำข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ของหน่วยงาน ทำแผ่นพับ ทำโปสเตอร์ ทำแผ่นป้ายโฆษณา ทำสติ๊กเกอร์ จัดนิทรรศการ อบรม สัมมนา ประชุมทางวิชาการ ประชุมเชิงปฏิบัติการ หน่วยงานประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ ตอบคำถามทางโทรศัพท์ ตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางการแพทย์ จัดตั้งศูนย์สารนิเทศเรื่องโรคเอดส์และการกระจายเสียงตามหมู่บ้าน การจัดรายการ

3. ในประเด็นสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศ สื่อที่นิยมใช้ได้แก่ เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์และสติ๊กเกอร์ สื่อโสตทัศนที่ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์มากที่สุดได้แก่ โทรทัศน์และเทปโทรทัศน์ รองลงมาได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว นกคด สติ๊กเกอร์ นิทรรศการ ภาพยนตร์ และวิดิทัศน์ สื่อที่น่าสนใจได้แก่ นิทรรศการ รองลงมาได้แก่ โปสเตอร์ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว โทรทัศน์ สติ๊กเกอร์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วิดิทัศน์ ภาพยนตร์ นกคดและกิจกรรมอบรม สัมมนา

Peer Education* คือวิธีการถ่ายทอดสารนิเทศโรคเอดส์ในกลุ่มเพื่อน โดยใช้เครือข่ายบุคคลเป็นผู้รับสารนิเทศและส่งต่อสารนิเทศไปยังอีกบุคคลหนึ่ง

4. ในประเด็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องเร่งให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์มี 3 กลุ่มคือ เจ้าของพนักงานบริการทางเพศ ประชาชนทั่วไป และผู้นำชุมชน กลุ่มที่ยังมีความรู้เรื่องโรคเอดส์ไม่ถูกต้องในบางประเด็นได้แก่ กลุ่มนักเรียน และกลุ่มประชาชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

5. ในประเด็นการให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์ ได้จัดให้บริการทางด้านการแพทย์คือ บริการคลินิกนิรนาม และบริการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์

6. ในประเด็นปัญหาในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องโรคเอดส์ ขาดงบประมาณในการผลิตสื่อหรือเพิ่มบุคลากรมีจำนวนจำกัด ขาดการประสานงานร่วมมือจากผู้บริหารบางหน่วยงานและไม่เห็นความสำคัญ ปัญหาด้านสารนิเทศโรคเอดส์อยู่กระจัดกระจายยากแก่การค้นหา ข้อมูลข่าวสารที่นำมาผลิตสื่อโรคเอดส์เป็นข้อมูลไม่ทันสมัยตาม

สภาพความเป็นจริง สภาพความต้องการสื่อสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์โรคเอดส์ในประเทศไทยมีสภาพขาดทิศทางในการดำเนินการ ความต้องการสื่อในแต่ละระดับแตกต่างกันและสื่อบางชนิดไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

งานวิจัยในต่างประเทศ

จากการศึกษาผลงานวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 1989-1991 พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ จำนวน 11 เรื่องแยกได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์
2. วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์
3. การให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์
4. แหล่งสารนิเทศโรคเอดส์

1. สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 3 เรื่องดังนี้

Stroman (1989) ได้ศึกษาเรื่องการใช้สื่อมวลชนเฉพาะหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ กับ ความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยศึกษาจากผู้อ่านหนังสือพิมพ์และผู้ชมโทรทัศน์จำนวน 489 คน ที่มีอายุมากกว่า 18 ปีและอาศัยอยู่ในวอชิงตัน ดี.ซี. ด้วยวิธีสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์มีความรู้เรื่องโรคเอดส์ถูกต้องมากกว่าผู้ชมโทรทัศน์

Brieger (1990) ได้ทำการวิจัยเรื่องสื่อมวลชนและการสื่อสารด้านสุขภาพอนามัยในชนบทของประเทศไนจีเรีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสื่อมวลชนสมัยใหม่ที่สามารถเข้าถึงเขตชนบทประเทศไนจีเรีย โดยศึกษาลักษณะของบุคคลที่สนใจใช้สื่อ ประเภทต่างๆ และเนื้อหาสาระที่รับจากสื่อ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชน กลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษาเป็นหัวหน้าระดับอำเภอจำนวน 427 คนโดยวิธีการสัมภาษณ์ทั้งอำเภอที่มีและไม่มีไฟฟ้าผลการวิจัยพบว่า มีผู้สนใจฟังวิทยุร้อยละ 75 ดูโทรทัศน์ ร้อยละ 48 อ่านหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 29 อ่านนิตยสาร ร้อยละ 19

Reardon (1991) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทสำคัญของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์จากภัย จำนวน 418 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง เพื่อสำรวจความเห็นของกลุ่มตัวอย่างถึงความตระหนักในการป้องกันโรคเอดส์ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น รวมทั้งสำรวจความถูกต้องในการรายงานข่าวเกี่ยวกับโรคเอดส์ของสื่อมวลชน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเกย์ยังไม่ตระหนักถึงการป้องกันโรคเอดส์ ไม่วางใจในการรายงานความถูกต้องในเรื่องโรคเอดส์ของสื่อมวลชน

2. วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์

วิธีการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 5 เรื่องดังนี้

Gerardo Marin และ Barbura AnOss Marin (1989) ได้ศึกษาเรื่องช่องทางและแหล่งสารนิเทศโรคเอดส์ที่ได้รับความเชื่อถือของชาวHispanics ให้ตระหนักถึงการป้องกันโรคเอดส์โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาว Hispanics จำนวน 460 คนซึ่งอาศัยอยู่ในซานฟรานซิสโกทางโทรศัพท์ผลการศึกษาพบว่าช่องทางที่ได้รับความเชื่อถือมากที่สุดเรียงตามลำดับคือ บริการให้คำปรึกษาโรคเอดส์สายด่วนทางโทรศัพท์ (AIDS hotline) รองลงมาคือ หนังสือและจุลสาร

Gantz (1991) ได้ทำการศึกษาทดลองเรื่องผลกระทบของการแพร่ภาพรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับโรคเอดส์ในเด็กวัยรุ่น เพื่อสำรวจการเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์รวมทั้งควบคุมข้อห้ามในการแพร่ภาพบางประการเกี่ยวกับโรคนี้ โดยสำรวจจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาและนักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน 232 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น กลุ่มควบคุมและไม่ควบคุม เครื่องมือที่ใช้คือ รายการโทรทัศน์ HBO และ PBS ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องโรคเอดส์

Bosompra (1991) ได้ศึกษาเรื่องความเป็นไปได้ในการใช้ละครและเพลงเป็นช่องทางให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์ในอัฟริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลเรื่องความรู้ทัศนคติ พฤติกรรมทางเพศของประชาชนที่มีต่อโรคเอดส์จากบทละครและเพลงโดยใช้วิธีเข้าร่วม

สนทนากลุ่มจากเยาวชนชายหญิงอายุไม่เกิน 25 ปี ทั้งในเขตเมืองและชนบท ผลการศึกษาพบว่าละครที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับโรคเอดส์จะเพิ่มความรู้เรื่องโรคเอดส์ และส่งเสริมให้มีทัศนคติที่ดีต่อโรคเอดส์ทั้งยังกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศได้มากกว่าเพลง

Brown (1991) ได้ประเมินผลกระทบต่อการจัดรายการให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์ในด้านความรู้ทัศนคติต่อผู้ป่วยโรคเอดส์และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ Rhode Island จากนักเรียนจำนวน 2,709 คน โดยแบ่งนักเรียนเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มควบคุมและไม่ควบคุม เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามที่ใช้วัดความรู้ และทัศนคติ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มควบคุมมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่า ทัศนคติ อายุ เพศ และความวิตกกังวลเกี่ยวกับโรคเอดส์เป็นตัวแปรสำคัญในการโน้มน้าวการให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์ และจากการสังเกตอย่างใกล้ชิดพบว่า การเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ในโรงเรียนของรัฐจะเป็นขั้นแรกที่ทำให้ เด็กวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์และอื่นๆ

Hailegnaw (1991) ได้ทำการศึกษาประเมินผลสถานการณ์โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในประเทศเอธิโอเปีย โดยวิธีรวบรวมสารนิเทศเกี่ยวกับช่องทางสื่อสารและสื่อทางด้านสุขภาพอนามัยจากกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงสาธารณสุข ผลการศึกษาพบว่าในประเทศเอธิโอเปียมีข้อจำกัดในการหมุนเวียนการทำงานและการพิมพ์ระหว่างหนังสือพิมพ์รายวันกับหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ นอกจากนี้ประชากรในประเทศสามารถเป็นเจ้าของวิทยุได้เพียงร้อยละ 5 ครั้วเรือนโปรแกรมการให้ความรู้มีน้อยกว่า ร้อยละ 1 ต่อสัปดาห์ มีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ 1 เครื่องต่อ 143 ครั้วเรือนในเขตชนบทของประเทศและการแพร่ภาพด้านสุขภาพอนามัยกระทำ 2 สัปดาห์ต่อครั้งๆ ละ 30 นาที ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าอัตราการรู้หนังสือ การขาดช่องทางการสื่อสารและสื่อที่มีคุณภาพต่ำเป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์ในประเทศกำลังพัฒนา การฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อช่วยเผยแพร่การส่งเสริมการป้องกันโรคเอดส์จะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าในประเทศด้อยพัฒนา

8. การให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์

การให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 3 เรื่องดังนี้

Tumbarello และคนอื่นๆ (1989) ได้ศึกษาเรื่องการให้คำปรึกษาโรคเอดส์ทางโทรศัพท์ ณ ศูนย์ประสานงานโรคเอดส์ ของกระทรวงสาธารณสุขประเทศอิตาลี ซึ่งเปิดบริการเป็นปีแรก มีวัตถุประสงค์จะศึกษา เพศ อายุ ของผู้ใช้ประเภทของผู้ใช้บริการ เนื้อหาของคำถามที่ปรึกษา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้บริการจำนวน 39,000 คน เนื้อหาของคำถามจะเรียงตาม

ลำดับดังนี้คือ ลักษณะของไวรัส การติดต่อ การป้องกัน การแพร่ระบาดและแนวโน้มนำการติดเชื้อ HIV การตรวจวินิจฉัย อาการของโรค และการรักษา โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ใช้บริการมีอายุระหว่าง 29-39 ปี ผู้ชายมาใช้บริการมากกว่าผู้หญิงเฉลี่ยอัตราส่วน 2:1 ลักษณะของคำถามจะมีความสัมพันธ์กับเพศ และอายุ ผู้ชายจะถามเกี่ยวกับ การติดต่อ การตรวจ วินิจฉัยและการป้องกัน ในขณะที่ผู้หญิงจะสนใจเกี่ยวกับด้านจิตวิทยา กลุ่มที่ใช้บริการมากที่สุดคือผู้ที่อยู่ในกลุ่มพฤติกรรมเสี่ยงสูง คือ พวกกรักร่วมเพศ (Homosexual) พวกกรักทั้งสองเพศ (Bisexaul) รองลงมาคือ ผู้ติดยาเสพติด (Drug users) ในตอนท้ายผู้วิจัยได้ให้ความเห็นว่าการให้ความรู้การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ โดยเฉพาะเกี่ยวกับโรคเอดส์เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในปัจจุบันยังไม่สามารถรักษาได้ บริการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลในการให้การศึกษาด้าน

สุขภาพอนามัยเพราะ

1. สามารถให้ความรู้ความเข้าใจได้อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ใช้บริการกับผู้เชี่ยวชาญ
2. สามารถสร้างความมั่นใจในการให้คำปรึกษากับผู้ใช้บริการเนื่องจากไม่ต้องแจ้ง

ชื่อ นามสกุล

3. เครื่องข่ายระบบโทรศัพท์เป็นแหล่งข้อมูลที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวก
4. สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบการให้บริการได้ตามความต้องการ

Michalek (1991) ได้ศึกษาเพื่อประเมินผลการใช้ระบบสารสนเทศทางโทรศัพท์ เช่นกันระบบดังกล่าวชื่อว่า CAN-DIAL ซึ่งผลิตโดยสถาบัน Roswell Park Memorial เพื่อเผยแพร่สารสนเทศและให้การศึกษาแก่สาธารณชนในช่วงปี 1984-1988 ผลการศึกษาพบว่า การเปิดให้บริการ CAN-DIAL มีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมากแสดงว่า ระบบสารสนเทศดังกล่าวสามารถตอบสนอง และมีประสิทธิภาพในการให้การศึกษาต่อสาธารณชนเกี่ยวกับโรคมะเร็งและโรคเอดส์

4. แหล่งสารสนเทศโรคเอดส์

แหล่งสารสนเทศโรคเอดส์มีผู้ศึกษาไว้ 1 เรื่อง ดังนี้

Gerardo Marin และ Barbura AnOss Marin (1989) ได้ศึกษาเรื่องช่องทางและแหล่งสารสนเทศโรคเอดส์ที่ได้รับความเชื่อถือของชาว Hispanics ให้ตระหนักถึงการป้องกันโรคเอดส์โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาว Hispanics จำนวน 460 คนซึ่งอาศัยอยู่ในซานฟรานซิสโกทางโทรศัพท์ผลการศึกษาพบว่าแหล่งสารสนเทศที่ได้รับความเชื่อถือมากที่สุดรวมทั้งติดต่ออย่างใกล้ชิดเรียงตามลำดับคือ แพทย์ เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาและ บุคคลที่ป่วยเป็นโรคเอดส์แหล่งและ

ช่องทางสารนิเทศโรคเอดส์ที่มีความเชื่อถือน้อยที่สุดและไม่ควรใช้เผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์คือ นักแสดง นักร้อง นักกีฬา ส่วนช่องทางอื่นๆ ก็คือ หนังสือ เล่าเรื่องที่มีภาพประกอบ (Fotonovelas)

จากผลการวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์สรุปได้ว่าสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศโรคเอดส์คือ สื่อมวลชน โดยเผยแพร่ผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ จุลสาร ละครและเพลง และช่องทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ บริการให้คำปรึกษาโรคเอดส์ทางโทรศัพท์ (AIDS Hotline) รองลงมาคือ หนังสือ จุลสาร แหล่งสารนิเทศที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ แพทย์เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์และผู้ป่วยเอดส์ แหล่งสารนิเทศที่ไม่ควรใช้ในการเผยแพร่สารนิเทศคือ นักแสดง นักร้อง นักกีฬา อุปสรรคในการเผยแพร่สารนิเทศคือ ขาดความรู้ ขาดช่องทางการสื่อสาร สื่อที่มีคุณภาพต่ำ และความถูกต้องในการรายงานข้อมูล ข่าวดสารของสื่อมวลชน หน่วยงานที่จะให้บริการสารนิเทศโรคเอดส์ได้ดีคือ หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากรัฐ